शैक्षिक गुणस्तर परीक्षण केन्द्रको

वार्षिक प्रतिवेदन

आर्थिक वर्ष २०७५/०७६

नेपाल सरकार
शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय
शैक्षिक गुणस्तर परीक्षण केन्द्र
सानोठिमी, भक्तपुर

शैक्षिक गुणस्तर परीक्षण केन्द्रको

वार्षिक प्रतिवेदन

आर्थिक वर्ष २०७५/०७६

नेपाल सरकार

शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय

शैक्षिक गुणस्तर परीक्षण केन्द्र

सानोठिमी, भक्तपुर

प्रतिवेदन : शैक्षिक गुणस्तर परीक्षण केन्द्रको वार्षिक प्रतिवेदन (आर्थिक बर्ष २०७५/२०७६)

परीक्षण समितिको बैठकद्वारा स्वीकृत तथा शैक्षिक गुणस्तर परीक्षण केन्द्र, सानोठिमी, भक्तपुरद्वारा प्रकाशित

वर्ष : २०७६(सन् २०१९)

© शैक्षिक गुणस्तर परीक्षण केन्द्र

प्राक्कथन

शैक्षिक गुणस्तर परीक्षण केन्द्रको कार्यादेशअनुसार केन्द्रले आर्थिक वर्ष २०७५/७६ मा सम्पन्न गरेका परीक्षण तथा अनुसन्धानहरूका प्राप्ति तथा सुझावहरूको सङ्क्षिप्त विवरण सहित राष्ट्रिय शिक्षा परिषदमा पेश गर्ने उद्देश्यले यो बार्षिक प्रतिवेदन तयार गरिएको छ । साथै शिक्षा सरोकारवालाहरूलाई केन्द्रले गरेका अध्ययन तथा परीक्षणहरूको जानकारी समेत हुनेछ । यसबाट शिक्षाको गुणस्तर सुधारका उपाय पहिचान गर्न सहयोग पुग्नुका साथै केन्द्रका आगामी कार्यका लागि पृष्ठपोषणसमेत प्राप्त हुनेछ भन्ने विश्वास गरिएको छ ।

शैक्षिक गुणस्तर परीक्षण केन्द्रले आर्थिक बर्ष २०७५/७६ मा सम्पन्न गरेका विभिन्न परीक्षण तथा अध्ययन-अनुसन्धानलगायतका कार्यहरू सम्पादन गर्ने क्रममा विभिन्न संस्था तथा व्यक्तिहरूबाट आवश्यक सहयोग र पृष्ठपोषण प्राप्त भएको छ । यो वार्षिक प्रतिवेदन तयार गर्ने क्रममा केन्द्रलाई प्रत्यक्ष वा अप्रत्यक्ष रूपमा सहयोग तथा सहकार्य गर्ने र पृष्ठपोषण प्रदान गर्ने सबै संस्था तथा व्यक्तिहरूको योगदानका लागि हार्दिक आभार व्यक्त गर्दछु । कार्यसम्पादनमा निरन्तर सहजीकरण गर्ने शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय, शिक्षा तथा मानव स्रोत विकास केन्द्र, प्रदेश शिक्षा विकास निर्देशनालय र शिक्षा विकास तथा समन्वय एकाइहरूको सहयोगका लागि आभार व्यक्त गर्दछु । यसका साथै परीक्षण तथा अध्ययन ढाँचा विकास, सञ्चालन र नतिजा विश्लेषणका विभिन्न चरणमा योगदान गर्ने परीक्षण समिति, सबै विषय समितिहरूका अध्यक्ष तथा सदस्यहरू, विज्ञहरू तथा विषय शिक्षकहरूलाई हार्दिक धन्यवाद दिन्छु । परीक्षण तथा अध्ययनमा सहभागी हुने विद्यार्थीहरू, शिक्षक तथा प्रधानाध्यापकहरू धन्यवादका पात्र हुनुहुन्छ । विभिन्न किसिमका परीक्षण तथा अध्ययन-अनुसन्धानमा ठूलो सङ्ख्यामा विश्वविद्यालयका प्राध्यापक तथा शिक्षकहरू र स्वतन्त्र विज्ञहरूको संलग्नता रहेको थियो । यो संलग्नता र सहयोगका लागि संलग्न सबै विज्ञहरूलाई हार्दिक धन्यवाद छ ।

विभिन्न किसिमका प्राविधिक सहयोग उपलब्ध गराउने र केन्द्रसँग सहकार्य गर्ने विश्व बैंक, युनिसेफ, युएसएआइडि, युनेस्को बैंकक तथा Network on Education Quality Monitoring in the Asia-Pacific (NEQMAP), साथै सबै विकास साझेदारहरूप्रति हार्दिक आभार व्यक्त गर्दछु ।

नतिजा प्रबोधीकरणमा सहभागी भई आफ्ना प्रकाशन तथा प्रसारणमार्फत प्रचारप्रसार तथा विश्लेषण गर्ने पत्रकारहरू तथा यस विषयमा सहयोग गर्ने सबैप्रति आभार व्यक्त गर्दै आगामी दिनमा रचनात्मक सल्लाह, सुझाव तथा सहयोगको अपेक्षा गर्दछु । यो बार्षिक प्रतिवेदन परीक्षण समितिको निर्णयअनुसार शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालयमार्फत राष्ट्रिय शिक्षा परिषद्मा पेस गर्दछु ।

टेकनारायण पाण्डे
महानिर्देशक, शैक्षिक गुणस्तर परीक्षण केन्द्र

विषय सूची

खण्ड १ : शैक्षिक गुणस्तर परीक्षण केन्द्रको परिचय.. १
१.१ सन्दर्भ.. १
१.२ प्रतिवेदनको स्वरूप २
१.३ केन्द्रको कार्यक्षेत्र २
१.४ केन्द्रको कार्य सञ्चालन प्रक्रिया.. ३

खण्ड २ : शैक्षिक गुणस्तर परीक्षण केन्द्रद्वारा २०७५/७६ मा सम्पन्न गरिएका कार्यहरू ५
२.१ विद्यार्थी उपलब्धिको राष्ट्रिय परीक्षण ५
२.१ (क) विद्यार्थी उपलब्धिको राष्ट्रिय परीक्षण (National Assessment of Student Achievement - NASA) २०१८ को नतिजा प्रकाशन.................................. ७
२.१ (ख) विद्यार्थी उपलब्धिको राष्ट्रिय परीक्षण (National Assessment of Student Achievement - NASA) २०२० का लागि कक्षा ८ को पूर्वपरीक्षण सम्पन्न......... १५
२.१ (ग) कक्षा ३ को पढाइ तथा गणितीय सीपको पूर्व परीक्षण सम्पन्न............................... १५
२.१ (घ) एक्काइसौँ शताब्दीका सीपहरूको पूर्वपरीक्षण सम्पन्न.. १६
२.१ (ङ) ..कक्षा १० को विद्यार्थी उपलब्धिको राष्ट्रिय परीक्षण (National Assessment of Student Achievement-NASA) अन्तिम परीक्षण सम्पन्न १७
२.२ शैक्षिक निकायहरूको कार्यसम्पादन परीक्षण (Performance Audit)................................ १८
२.३ कक्षा ८ अङ्ग्रेजी विषयको परीक्षण ढाँचा (Assessment Framework) विकास................. २३
२.३ समसामयिक शैक्षिक मुद्दामा अध्ययन अनुसन्धान २३

खण्ड ३ : समग्र उपलब्धि, चुनौती, अवसर र भावी कार्यदिशा... ३४
३.१ समग्र उपलब्धि... ३४
३.२ चुनौती र अवसर ३६
३.३ सुझाव ३६
३.४ निष्कर्ष... ३७

अनुसूचीहरू ३८
अनुसूची १: आर्थिक वर्ष २०७५/७६ मा शैक्षिक गुणस्तर परीक्षण केन्द्रले गरेका प्रकाशनहरूको सूची.... ३८
अनुसूची २: आर्थिक वर्ष २०७४/७५ मा शैक्षिक गुणस्तर परीक्षण केन्द्रले गरेका प्रकाशनहरूको सूची.... ३८
अनुसूची ३: आ.व. २०७३/७४ सम्मका शैक्षिक गुणस्तर परीक्षण केन्द्रका प्रकाशनहरूको सूची........... ३९
अनुसूची ४: शैक्षिक गुणस्तर परीक्षण केन्द्रको संगठन संरचना ४०
अनुसूची ५: शैक्षिक गुणस्तर परीक्षण केन्द्रमा कार्यरत कर्मचारीहरूको विवरण ४१
अनुसूची ६: शैक्षिक गुणस्तर परीक्षण केन्द्रका विषय समितिहरूको विवरण...................................... ४२

खण्ड १

शैक्षिक गुणस्तर परीक्षण केन्द्रको परिचय

१.१ सन्दर्भ

विद्यार्थीहरूको सिकाइ उपलब्धि परीक्षण तथा शैक्षिक संस्थाहरूको कार्यसम्पादन परीक्षण गर्ने प्रचलन विश्वका विभिन्न देशमा रहेको छ । यस्तो कार्य कतिपय देशमा कानुनद्वारा स्थापित स्वायत्त निकायबाट सम्पादन हुने गर्दछ भने कतिपय देशमा सरकार मातहतका निकायबाट सम्पादन हुने गर्दछ । यसरी राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय रूपमा स्थापित मूल्य, मान्यता तथा सैद्धान्तिक अवधारणाअनुरूप विद्यार्थीहरूको सिकाइ उपलब्धि परीक्षण तथा शैक्षिक संस्थाहरूको कार्यसम्पादन परीक्षण गरी प्राप्त नतिजाका आधारमा दिइने सुझावहरूले शैक्षिक सुधारका लागि मार्गनिर्देश गर्छन् । नेपालमा पनि शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालयअन्तर्गतका निकायलाई आफ्नो कार्यसम्पादनस्तर तथा शिक्षण संस्थाहरूलाई विद्यार्थी उपलब्धिप्रति जवाफदेही बनाउने उद्देश्यले विद्यार्थीको सिकाइ उपलब्धिस्तर परीक्षण तथा शैक्षिक निकायको कार्य सम्पादन परीक्षणका लागि अलग्गै निकायको परिकल्पना विद्यालय क्षेत्र सुधार योजना २०६६-२०७२ ले गरेको थियो । विद्यालय क्षेत्र सुधार योजनाको उक्त परिकल्पनालाई मूर्तरूप दिने क्रममा नेपाल सरकारबाट शिक्षा मन्त्रालयअन्तर्गत शैक्षिक गुणस्तर परीक्षण केन्द्र (Education Review Office) को स्थापना २०६६ मा गरिएको हो । स्थापनाका समयमा शैक्षिक गुणस्तर परीक्षण केन्द्रले विद्यार्थीको सिकाइ उपलब्धिस्तरको आवधिक परीक्षण र शिक्षा मन्त्रालयअन्तर्गतका शैक्षिक निकाय तथा शिक्षण संस्थाहरूको कार्यसम्पादन परीक्षण गरी सो को प्रतिवेदन शिक्षा मन्त्रीको अध्यक्षतामा गठित नीति निर्धारण समितिमा पेस गर्ने र नतिजा तथा प्रतिवेदन सार्वजनिक गर्ने नीतिगत व्यवस्था गरिएको थियो ।

स्थापनाका समयमा तयार गरिएका कार्यविधि तथा मार्गदर्शनमार्फत् केन्द्रले आफ्ना कामकारवाही अगाडि बढाउँदै आए तापनि शिक्षा ऐनको आठौं संशोधन २०७३ को दफा ७ (ख) मा विद्यालय शिक्षाको गुणस्तर परीक्षण गर्ने काम समेतका लागि एक शैक्षिक गुणस्तर परीक्षण केन्द्र रहने भनी स्पष्ट व्यवस्था भएको छ । यस सन्दर्भमा मिति २०७४ भाद्र २७ मा नेपाल सरकार शिक्षा मन्त्रालयबाट शैक्षिक गुणस्तर परीक्षण केन्द्र सञ्चालन निर्देशिका २०७४ जारी भई सोहीअनुसार यस केन्द्रका कामकारवाही व्यवस्थित हुँदै आएका छन् । शैक्षिक गुणस्तर परीक्षण केन्द्रले परीक्षणका नतिजा तथा प्रतिवेदनहरू शिक्षा विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालयमा नतिजा तथा प्रतिवेदनहरू पेश गर्ने गर्दछ ।

यो प्रतिवेदनको मुख्य उद्देश्य शैक्षिक गुणस्तर परीक्षण केन्द्रले आर्थिक वर्ष २०७४/७५ मा सम्पन्न गरेका कार्यहरूको विवरण र अध्ययन तथा परीक्षणका प्रतिवेदनहरू राष्ट्रिय शिक्षा परिषद्मा पेस गरी विद्यालय शिक्षाको गुणस्तर सुधारका लागि केन्द्रका अध्ययन तथा परीक्षणका नतिजाहरूलाई उपयोग गर्न सहयोग पुऱ्याउनु हो । त्यसैगरी सम्बन्धित सरोकारवालाहरूलाई केन्द्रले गरेका अध्ययन तथा परीक्षणहरूको जानकारी गराई शिक्षाको गुणस्तर सुधारका उपाय पहिचान गर्न सघाउनु पनि यस प्रतिवेदनको उद्देश्य हो भने केन्द्रले आगामी कार्यका लागि पृष्ठपोषण प्राप्त गर्नु यो प्रतिवेदनको अर्को उद्देश्य हो ।

यो प्रतिवेदन तयार गर्दा केन्द्रका सबै एकाइहरूबाट भए गरेका कार्यहरूको विवरण सङ्कलन गरी कर्मचारीहरूको बैठकमा छलफल गरिएको थियो । यस क्रममा केन्द्रका अभिलेखहरू तथा प्रतिवेदनहरू अध्ययन गरिएको थियो । प्रतिवेदनको प्रारम्भिक मसौदमा केन्द्रसँग विभिन्न विषयमा काम गर्ने विज्ञहरूको सुझाव माग गरी प्राप्त सुझावहरूका आधारमा प्रारम्भिक मसौदालाई पुनरावलोकन गरी सम्पादित मसौदा प्रतिवेदन परीक्षण समितिको बैठकमा प्रस्तुत गरिएको थियो । परीक्षण समितिको बैठकबाट प्राप्त सुझाव समावेश गरी यो अन्तिम प्रतिवेदन तयार गरिएको छ ।

१.२ प्रतिवेदनको स्वरूप

यो प्रतिवेदन तीन खण्डमा प्रस्तुत गरिएको छ । पहिलो खण्डमा शैक्षिक गुणस्तर परीक्षण केन्द्र र यसका कार्यक्षेत्रहरूको परिचय प्रस्तुत गरिएको छ भने दोस्रो खण्डमा शैक्षिक गुणस्तर परीक्षण केन्द्रद्वारा आ.व. २०७५/७६ सम्म गरिएका कार्यहरूको सङ्क्षिप्त प्रस्तुति छ । तेस्रो खण्डमा समग्र सुझाव, समस्या र चुनौतीहरू प्रस्तुत गरिएको छ । अन्तिम खण्डमा समग्र उपलब्धि, चुनौती तथा अवसर प्रस्तुत गरिएको छ ।

१.३ केन्द्रको कार्यक्षेत्र

शिक्षाको गुणस्तर सुधार र समता कायम गर्ने, शिक्षा पद्धतिको उत्तरदायित्वमा सुधार गर्ने तथा शिक्षा पद्धतिको सक्षमता र प्रभावकारिता वृद्धि गर्ने कार्यमा सहयोग पुऱ्याउनका लागि नेपाल सरकार तथा मातहतका शैक्षिक निकाय तथा विद्यालयहरूलाई प्रमाणमा आधारित पृष्ठपोषण प्रदान गर्ने उद्देश्यका साथ स्थापित शैक्षिक गुणस्तर परीक्षण केन्द्रका प्रमुख कार्यहरू देहायका क्षेत्रहरूसँग सम्बन्धित छन् :

- विद्यार्थी उपलब्धिको राष्ट्रिय परीक्षण;
- विद्यालय तथा शैक्षिक निकायहरूको कार्यसम्पादन परीक्षण र
- शैक्षिक मुद्दाहरूमा अध्ययन/अनुसन्धान ।

उपर्युक्त कार्यक्षेत्रहरूलाई आधार मानी शैक्षिक गुणस्तर परीक्षण केन्द्र सञ्चालन निर्देशिका २०७४ ले शैक्षिक गुणस्तर परीक्षण केन्द्रको काम, कर्तव्य र अधिकारलाई देहायका बुँदाहरूमा उल्लेख गरेको छ :

क) आवधिक रूपमा विद्यार्थीको सिकाइ उपलब्धिस्तर परीक्षण गरी गुणस्तर सुधार तथा समताको अभिवृद्धि गर्ने उद्देश्यले शैक्षिक नीति तथा कार्यक्रम तर्जुमाका लागि शिक्षा मन्त्रालय तथा सम्बद्ध निकायलाई पृष्ठपोषण प्रदान गर्ने ।

ख) विद्यालय तथा शैक्षिक निकायहरूको कार्यसम्पादनस्तरको नियमित रूपमा परीक्षण गरी सेवा प्रवाह तथा विद्यालय शिक्षाको गुणस्तर सुधारका निम्ति सम्बद्ध निकायहरूलाई प्रमाणमा आधारित पृष्ठपोषण प्रदान गर्ने ।

ग) जवाफदेहितामा वृद्धि गरी शैक्षिक सेवा प्रवाहमा सुधार गर्ने उद्देश्यले विद्यालय तथा शैक्षिक निकायहरूलाई आफ्नो कार्यसम्पादन स्तरको स्वमूल्याङ्कनका लागि सहजीकरण गर्ने ।

घ) शैक्षिक आयोजना र परियोजनाको कार्यसम्पादन परीक्षण गर्ने ।

ङ) शैक्षिक कार्यक्रम, आयोजना तथा परियोजनाहरूको मूल्याङ्कन गर्ने ।

च) शिक्षा क्षेत्रका समसामयिक मुद्दाहरूमा अध्ययन-अनुसन्धान गरी शिक्षामा समता र गुणस्तर अभिवृद्धिका लागि प्रमाणमा आधारित सूचना तथा सुझावहरू उपलब्ध गराउने ।

छ) विद्यार्थीको सिकाइ उपलब्धि परीक्षण र विद्यालय तथा निकायहरूको कार्यसम्पादन परीक्षणका लागि उपयुक्त विधि, प्रविधि तथा प्रक्रियाको खोजी तथा प्रयोग गर्ने गराउने ।

ज) सिकाइ उपलब्धि परीक्षण, कार्यसम्पादन परीक्षण तथा शैक्षिक अध्ययन, अनुसन्धानका लागि मानवीय तथा संस्थागत क्षमता विकास गर्ने गराउने ।

झ) सिकाइ उपलब्धि परीक्षण, कार्यसम्पादन परीक्षण तथा शैक्षिक अध्ययन-अनुसन्धानलाई प्रभावकारी बनाउन यस क्षेत्रमा कार्यरत राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय संघसंस्थाहरूसँग समन्वय र सहकार्य गर्ने ।

१.४ केन्द्रको कार्य सञ्चालन प्रक्रिया

केन्द्रको कार्य क्षेत्र र कार्य प्रकृति विशिष्ट प्राविधिक तथा पेसागत स्वरूपको भएकाले सम्बन्धित क्षेत्रका विज्ञ तथा यस कार्यमा संलग्न शिक्षकहरूसमेतको सहभागितामा कार्य सम्पन्न गर्नुपर्ने हुन्छ । त्यसैले शैक्षिक गुणस्तर परीक्षण केन्द्र सञ्चालन निर्देशिका २०७४ मा परीक्षण समिति तथा विभिन्न विषय समितिहरूको व्यवस्था गरिएको छ । केन्द्रमा हाल एक परीक्षण समिति तथा पाँच ओटा विषय समितिहरू गठन भई क्रियाशील छन् ।

क) परीक्षण समिति

परीक्षणसम्बन्धी नीतिगत तथा व्यवस्थापकीय पक्षसँग सम्बन्धित आवश्यक निर्णयसमेत गरी परीक्षणलाई प्रभावकारी बनाउन परीक्षण समितिको गठनको व्यवस्था निर्देशिकाका परिच्छेद ३ (५) मा गरिएको छ । जसअनुसार हाल निम्नानुसारको परीक्षण समिति गठन भई क्रियाशील रहेको छ :

१) डा. अरविन्दलाल भोमी, प्राध्यापक

२) डा. शम्भुप्रसाद खतिवडा, प्राध्यापक

३) श्री बैकुण्ठप्रसाद अर्याल, सहसचिव, शिक्षा मन्त्रालय,अनुगमन तथा मूल्याङ्कन महाशाखा

४) श्री टेकनारायण पाण्डे, महानिर्देशक, शैक्षिक गुणस्तर परीक्षण केन्द्र

५) डा. बालचन्द्र लुइटेल, प्राध्यापक, काठमाडौं विश्वविद्यालय स्कुल अफ एजुकेसन

६) श्री राजु मानन्धर, सहप्राध्यापक, त्रि.वि. शिक्षा विकास तथा अनुसन्धान केन्द्र बल्खु

७) श्री रामकुमार बान्तवा, प्रधानाध्यापक, नवोदय मा.वि., जावलाखेल, ललितपुर

८) श्री दिवाकर दूरदर्शी पाण्डे, प्रधानाध्यापक, शिवपुरी मा.वि. महाराजगञ्ज काठमाडौं

९) श्री अनुपम चन्द्र श्रेष्ठ, निर्देशक, शैक्षिक गुणस्तर परीक्षण केन्द, सदस्य सचिव

उल्लिखित सदस्यहरूका अतिरिक्त परीक्षण समितिमा सबै विषय समितिका अध्यक्षहरू पनि सदस्य रहने व्यवस्था छ। निर्देशिकाअनुसार समितिका वरिष्ठ सदस्यले बैठकको अध्यक्षता गरी समितिको बैठक बस्ने गरेको छ ।

ख) विषय समितिहरू

परीक्षण विधि तथा प्रक्रिया निर्धारणमा पृष्ठपोषण प्रदान गर्ने, परीक्षणका लागि आवश्यक प्रश्नपत्र, प्रश्नावलीलगायतका परीक्षण साधनहरूलाई अन्तिमरूप प्रदान गर्ने, सम्बन्धित विषयमा परीक्षण तथा अध्ययन-अनुसन्धान सञ्चालनका लागि शैक्षिक गुणस्तर परीक्षण केन्द्रलाई आवश्यक प्राविधिक सहयोग गर्ने लगायतका कार्यका लागि निर्देशिकाअनुसार आठओटासम्म विषय समितिहरू गठन गर्न सकिने व्यवस्था भएअनुसार हाल देहायबमोजिमका विषय समितिहरू गठन भई क्रियाशील रहेका छन् :

१) नेपाली विषय समिति (प्रा.डा. पारसमणि भण्डारीको अध्यक्षतामा ८ सदस्यीय)
२) गणित विषय समिति (प्रा.डा. हरिप्रसाद उपाध्यायको अध्यक्षतामा ८ सदस्यीय)
३) अङ्ग्रेजी विषय समिति (प्रा. डा. विनोद लुइटेलको अध्यक्षतामा ८ सदस्यीय)
४) विज्ञान विषय समिति (प्रा.डा. रजनी राजभण्डारीको अध्यक्षतामा ८ सदस्यीय)
५) अध्ययन अनुसन्धान विषय समिति (प्रा.डा. प्रकाशमान श्रेष्ठको अध्यक्षतामा ८ सदस्यीय)

प्रत्येक विषय समितिमा सम्बन्धित विषयका विश्वविद्यालयका शिक्षक/प्राध्यापक, विद्यालय तहका शिक्षक, पाठ्यक्रम विकास केन्द्र/शिक्षा तथा मानव स्रोत विकास केन्द्रका विषय विज्ञहरू सदस्यका रूपमा रहेका छन् भने शैक्षिक गुणस्तर परीक्षण केन्द्रका सम्बन्धित विषयका अधिकृत कर्मचारी सदस्य सचिवका रूपमा रहेका छन् ।

ग) विषयगत कार्यशाला सञ्चालन

कार्यको प्रकृतिअनुसार केन्द्रका कर्मचारीहरू, सम्बन्धित विषयका विज्ञहरू, विद्यालयका शिक्षकहरू, शिक्षा सेवाका सम्बन्धित कर्मचारीहरूलगायत परीक्षण/विषय समितिका पदाधिकारीहरूसहित आवश्यक सङ्ख्यामा सम्बन्धित व्यक्तिहरूको सहभागितामा कार्यशालाको आयोजना गरिन्छ। उदाहरणका लागि विद्यार्थी उपलब्धिको परीक्षणका लागि परीक्षण ढाँचा, प्रश्नावली, प्रश्नपत्र साथै कार्यसम्पादन परीक्षणकालागि परीक्षण साधन निर्माणका क्रममा सम्बन्धित विज्ञसहितको सहभागितामा कार्यशालाको आयोजना गरिन्छ । कार्यशालामा पर्याप्त छलफल गरी अन्तिम रूप दिने कार्य गरिन्छ ।

घ) विशेषज्ञहरूको संलग्नता

खासगरी परीक्षण ढाँचा निर्माण, विधि र प्रक्रिया निर्धारण तथा कर्मचारीहरूको क्षमता विकाससम्बन्धी कार्यहरूमा विशेषज्ञहरूलाई सहभागी गराई कार्य सम्पन्न गर्ने गरिएको छ। आवश्यकताअनुसार शिक्षक तथा सम्बन्धित कार्यमा संलग्न कर्मचारीहरूलाई सहजीकरण र कार्यमा आवश्यक प्राविधिक सहयोगका लागि विशेषज्ञहरूको संलग्नतालाई प्राथमिकता दिने गरिएको छ । विशेषज्ञको रूपमा सम्बन्धित विषय/क्षेत्रमा कार्यरत तथा विश्वविद्यालयमा प्राध्यापन तथा अध्ययन–अनुसन्धानको अनुभव भएका व्यक्तिहरू समावेश हुने गरेका छन् ।

खण्ड २

शैक्षिक गुणस्तर परीक्षण केन्द्रद्वारा २०७५/७६ मा सम्पन्न गरिएका कार्यहरू

शैक्षिक गुणस्तर परीक्षण केन्द्रको कार्यक्षेत्रका आधारमा यस केन्द्रले आ.व.२०७५/७६ सम्म सम्पन्न गरेका मुख्य कार्यहरूको सारसङ्क्षेप यस खण्डमा प्रस्तुत गरिएकोछ ।

२.१ विद्यार्थी उपलब्धिको राष्ट्रिय परीक्षण

विद्यार्थी उपलब्धिको राष्ट्रिय परीक्षणले शिक्षाको समग्र नीति र कार्यक्रमको प्रभावकारिताको लेखाजोखा गर्न सहयोग गर्नुकासाथै शिक्षामा गरिएको लगानीअनुसार उचित प्रतिफल प्राप्त भएनभएको यकिन गर्न सहयोग गर्छ । विद्यार्थी उपलब्धिको राष्ट्रिय परीक्षणबाट निश्चित कक्षाका विद्यार्थीहरूले निश्चित विषयमा हासिल गरेका सिकाइस्तरको विश्लेषण गरी विद्यमान नीति तथा कार्यक्रमहरूको प्रभावकारिताको लेखाजोखा गर्न नीति निर्माताहरूलाई सहयोग पुग्दछ। यसबाट सम्बन्धित पक्षलाई शिक्षामा गुणस्तर र समताको सुनिश्चिततताका लागि आवश्यक पर्ने नीति, रणनीति तथा कार्यक्रमहरूमा समयानुकूल परिमार्जन गर्नसमेत सहयोग पुग्दछ ।

नेपालमा विद्यार्थी उपलब्धिको राष्ट्रिय परीक्षणको अभ्यास सन् १९९५ बाट सुरु भएको हो । सन् १९९५ देखि २०10 सम्म सञ्चालन गरिएका यस प्रकारका परीक्षणहरू परीक्षणको शास्त्रीय सिद्धान्त (Classical test theory) मा आधारित थिए, जसबाट विभिन्न बर्षमा फरक प्रश्नहरू प्रयोग गरी सञ्चालित परीक्षणका प्राप्ताङ्कहरू बीच तुलनामा कठिनाइ थियो । शैक्षिक गुणस्तर परीक्षण केन्द्रको स्थापना भएपश्चात् सन् २०११ देखि सञ्चालन गरिएका राष्ट्रिय परीक्षणहरू परीक्षणको आधुनिक सिद्धान्त : पृच्छा प्रतिक्रिया सिद्धान्त (Item Response Theory) मा आधारित गरी तुलनायोग्य बनाउने प्रयास गरियो । शैक्षिक गुणस्तर परीक्षण केन्द्रले पहिलो चरणमा विद्यालय क्षेत्र सुधार योजना अन्तरगत यस प्रकारको परीक्षण कक्षा ३, ५ र ८ मा दुईदुई पटक सञ्चालन भएको थियो । विद्यालय क्षेत्र विकास योजनाको अवधिमा कक्षा ८ मा २०७३ फागुनमा परीक्षण सम्पन्न भई प्रतिवेदन तयार भएको छ । त्यसैगरी यस चरणमा कक्षा ५ मा वि.सं. २०७४ मा परीक्षण सञ्चालन भएको छ भने १० मा यस्तो परीक्षण पहिलो पटक वि.सं. २०७५ मा सञ्चालन भएको छ ।

वि.सं. २०६८ देखि २०७६ असारसम्ममा विभिन्न कक्षाहरू (कक्षा ३, ५, ८,१०)मा जम्मा १० ओटा यस्ता परीक्षणहरू सञ्चालन भइसकेका छन् । ती परीक्षणहरूको विवरण र पछिका बर्षहरूमा हुने परीक्षणहरूको योजना निम्नअनुसार रहेको छ :

तालिका (क) विद्यार्थी उपलब्धिको राष्ट्रिय परीक्षणको कार्यदिशा

SSRP					SSDP					
२०११*	२०१२*	२०१३*	२०१५*	२०१७*	२०१८*	२०१९*	२०२०	२०२०	२०२१	२०२२
कक्षा ८	कक्षा ३ र ५	कक्षा ८	कक्षा ३ र ५	कक्षा ८	कक्षा ५	कक्षा १०	कक्षा ८	कक्षा ५	कक्षा १०	…

*स्रोत: शैक्षिक गुणस्तर परीक्षण केन्द्र, २०७६, सङ्केत: * ले सम्पन्न भएको परीक्षण जनाउँछ ।*

शैक्षिक गुणस्तर परीक्षण केन्द्रले विद्यार्थी उपलब्धिको अन्तर्राष्ट्रिय परीक्षणको अभ्यासलाई समेत पुनरावलोकन गरेर नेपालको परिवेश अनुकूल उपयुक्त हुने विधि अवलम्बन गरेको छ । यसअन्तर्गत विद्यार्थी उपलब्धिको राष्ट्रिय परीक्षणको विकास तथा सञ्चालन गर्न निम्नलिखित विधि अवलम्बन गरिएको छ :

१) सरोकारवालाहरूको संलग्नतामा परीक्षण गरिने कक्षा र विषयहरूको परीक्षण नीति, संरचना र आधार तयार गर्ने ।
२) परीक्षण गरिने कक्षाअन्तर्गत विषयहरूको ज्ञानका क्षेत्रहरूसहित परीक्षण ढाँचा तयार गरी आवश्यक प्रश्नावली निर्माण गर्ने ।
३) यसरी निर्माण गरिएका प्रश्नहरूको पूर्वपरीक्षण गरी प्रश्नको शुद्धता, अर्थपूर्णता, वैधता तथा सान्दर्भिकताको लेखाजोखा गरी आवश्यक परिमार्जन गर्ने ।
४) पूर्वपरीक्षणबाट प्रश्नहरूको विश्वसनीयता र वैधता सुनिश्चित गर्ने ।
५) परीक्षणका लागि विद्यालय र विद्यार्थीको प्रतिनिधिमूलक नमूना छनौट गर्ने ।
६) परीक्षणमा संलग्न व्यक्तिहरूलाई तालिम दिई पूर्वनिर्धारित विधिका आधारमा परीक्षण सञ्चालन गर्ने ।
७) पृष्ठभूमि प्रश्नावली र उत्तरपुस्तिका सङ्कलन गरी अङ्कन गर्ने ।
८) प्रत्येक प्रश्नको विश्लेषण गरी अनुपयुक्त प्रश्नहरू विश्लेषणबाट हटाउने ।
९) प्रत्येक प्रश्नको विशेषता जनाउने तथ्याङ्कशास्त्रीय मापदण्ड (Parameter) निकाल्ने र साझा योजक प्रश्न (Linking Item) का तथ्याङ्कशास्त्रीय मापदण्ड (Parameter) का आधारमा विभिन्न सेटका प्रश्नपत्रलाई Calibration and Equating गर्ने ।
१०) तथ्याङ्कलाई उपयुक्त सफ्टवेयर तथा विधि प्रयोग गरी विश्लेषण गर्ने ।
११) विद्यार्थी उपलब्धिको परीक्षण विधि, प्रक्रिया र नतिजाहरूलाई समाविष्ट गरी प्रतिवेदन तयार गर्ने ।
१२) तयार गरिएको प्रतिवेदन विज्ञहरूको समूहबाट पुनरावलोकन गराई त्यसलाई अन्तिम रूप दिने ।
१३) विद्यार्थी उपलब्धि परीक्षणको अन्तिम प्रतिवेदनलाई प्रकाशन गरी राष्ट्रिय शिक्षा परिषद्मा पेस गर्ने र सार्वजनिक गर्ने
१४) शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय तथा सम्बद्ध निकायले प्रतिवेदनको अध्ययन गरी शैक्षिक नीति तथा कार्यक्रममा गर्नुपर्ने सुधारका क्षेत्र पहिचान गर्ने र आवश्यक कार्य अघि बढाउने ।

वि.सं.२०७६ सम्म शैक्षिक गुणस्तर परीक्षण केन्द्रद्वारा विभिन्न कक्षामा सञ्चालित विद्यार्थी उपलब्धिको राष्ट्रिय परीक्षण दिइएको तालिकामा उल्लेख गरिएको छ ।

तालिका १ : आ. व.२०७५/७६ सम्म सञ्चालित विद्यार्थी उपलब्धिको राष्ट्रिय परीक्षण

वर्ष	कक्षा र विषय			
	कक्षा ३	कक्षा ५	कक्षा ८	कक्षा १०
२०६८ (सन् २०११)			नेपाली, गणित र सामाजिक	–
२०६९ (सन् २०१२)	नेपाली र गणित	नेपाली, गणित र अङ्ग्रेजी	–	
२०७० (सन् २०१३)			नेपाली, गणित र विज्ञान	–
२०७२ (सन् २०१५)	नेपाली र गणित	नेपाली, गणित र अङ्ग्रेजी		–
२०७३ (सन् २०१७)			नेपाली, गणित र विज्ञान	–
२०७४ (सन् २०१८)	–	नेपाली र गणित	–	–
२०७५ (सन् २०१९)	–	–	–	नेपाली, गणित, विज्ञान र अङ्ग्रेजी

उल्लिखित परीक्षणहरूमध्ये कक्षा १० बाहेकको नतिजा तथा प्रतिवेदनहरू सार्वजनिक भइसकेका छन् भने शैक्षिक गुणस्तर परीक्षण केन्द्रले नतिजा तथा प्रतिवेदनहरू सार्वजनिक गर्नुका साथै विभिन्न माध्यमबाट प्रबोधीकरण गरी सरोकारवालाहरूसम्म पुऱ्याउने गरेको छ ।

शैक्षिक गुणस्तर परीक्षण केन्द्रले गर्ने परीक्षणहरूमा नतिजाहरूको विश्वासनीयता वृद्धि गर्ने अभिप्रायले हरेक बर्ष प्रविधिको उन्नतीकरण भइरहेको छ भने नतिजाहरूको तुलनालाई यथार्थ बनाउने प्रयास गरिएको छ । परीक्षण ढाँचामा कक्षा ८ को २०७३ को परीक्षणदेखि हरेक कक्षामा सम्बन्धित विषयको पाठ्यक्रम विश्लेषण गरेर सिकाइका आधार निर्धारण गरिएको थियो । प्रत्येक आधार (criterion) मा विद्यार्थीको सिकाइ सक्षमतालाई छ तह (standard) मा परिभाषित गरी प्रत्येक तहका सक्षमताहरू पहिचान गरिएको छ । यसले विगतमा सञ्चालित मानकमा आधारित (Norm referenced) राष्ट्रिय परीक्षणलाई आधारमा आधारित (Criteria referenced) बनाई विद्यार्थीका सक्षमताका कुन पक्ष राम्रो र कुन पक्ष कमजोर छन् भन्ने तहमा समेत नतिजा प्रकाशित गर्न सुरुवात गरिएको छ ।

२.१ (क) विद्यार्थी उपलब्धिको राष्ट्रिय परीक्षण (National Assessment of Student Achievement - NASA) २०१८ को नतिजा प्रकाशन

शैक्षिक गुणस्तर परीक्षण केन्द्रको कार्यादेशअनुसार कक्षा ५ विद्यार्थी उपलब्धिको राष्ट्रिय परीक्षणको तेस्रो चक्र NASA 2018 का नामबाट २०७४।७५ सालमा सञ्चालन भई २०७५।७६ सालमा यसको प्रतिवेदन प्रकाशित

गरिएको छ । यो परीक्षण पाठ्यक्रमका सिकाइ उपलब्धिहरूका आधारमा तयार पारिएको परीक्षण ढाँचाअनुसार सञ्चालन भएको थियो । कक्षा ५ का नेपाली र गणित विषयमा गरिएको परीक्षण १,४०० विद्यालयका जम्मा ३२,२६२ विद्यार्थीमा सञ्चालन गर्ने लक्ष राखिएको थियो । उक्त परीक्षणले विद्यार्थीले कति सिके, कुनै उप–समूहले कमजोर सिकाइ गऱ्यो , विद्यार्थीहरूको सिकाइमा कुन कुन पक्षले असर गरे, निश्चित समयको अन्तरालमा सिकाइ उपलब्धिमा कस्तो प्रवृत्ति (घटेको वा बढेको) छ जस्ता प्रश्नहरूको जवाफ दिन्छ । यो परीक्षण स्वतन्त्र तेस्रो पक्ष मूल्याङ्कनको रूपमा विकास गर्नका लागि वाह्य परामर्शदाता संस्थामार्फत सञ्चालन हुँदै आएको छ । जसमा परीक्षण ढाँचा निर्माणदेखि परीक्षाको तथ्याङ्क प्रविष्टि र प्रतिवेदन लेखनसम्म बाह्य विज्ञ र परामर्शदाताहरूको संलग्नता रहन्छ ।

उपर्युक्त परीक्षण सञ्चालन गर्न निम्नअनुसारका कार्यप्रक्रिया पूरा गरिएको थियो :

- शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालयबाट कार्यक्रम स्वीकृति
- मूल्याङ्कन ढाँचा विकास
- परीक्षण साधन विकास कार्यशालाबाट साधनहरूको विकास
- विकास गरिएका परीक्षण साधनहरूको पूर्वपरीक्षण, विश्लेषण गरी त्रुटीरहित प्रश्नहरूबाट परीक्षणको अन्तिम सेट तयारी
- मन्त्रालय र अन्तरगतका निकायहरूको सहकार्यमा वाह्य परामर्शदाताहरूबाट परीक्षण सञ्चालन, तथ्याङ्क प्रविष्टि, विश्लेषण तथा प्रतिवेदन लेखन ।

कार्यक्रमको उद्देश्यः

- विद्यार्थी उपलब्धिको स्तर विभिन्न समूहहरू लिङ्ग, भूगोल, प्रदेश, विद्यालयको प्रकार, घरमा बोलिने भाषा, जातजाति बीचको भिन्नताको पत्ता लगाउनु
- सिकाइमा प्रभाव पार्ने तत्वहरूको खोजी गर्नु
- सिकाइ उपलब्धिको प्रवृत्ति आँकलन गरी भविष्यको परीक्षणका लागि आधार तथ्याङ्कको निर्माण गर्नु
- राष्ट्रिय स्तरमा शैक्षिक प्रणालीको क्षमता वृद्धि गर्नु
- शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालयलाई नीति निर्माणका लागि सुझाव पेश गरी गुणस्तर समानता र सहभागिताको अभिवृद्धिमा सहयोग पुऱ्याउनु ।

नमुना छनोट

नमुना छनोट गर्दा Probability Proportional to Size- (PPS) विधिबाट स्वतन्त्र रूपमा विद्यालयहरू छनोट गरी छनोट भएका विद्यालयहरूबाट स्वतन्त्र रूपमा २५ जना विद्यार्थी छान्ने, यदि ती नमुनामा परेका विद्यालयमा सोभन्दा कमी विद्यार्थी भए सबै विद्यार्थी छनोट गर्ने गरिएको थियो । सो परीक्षणमा जम्मा २४ जिल्लाहरू सहभागी भएका थिए । सहभागी जिल्लाहरू तलको नेपालको नक्सामा थोप्लाले देखाइएको छ :

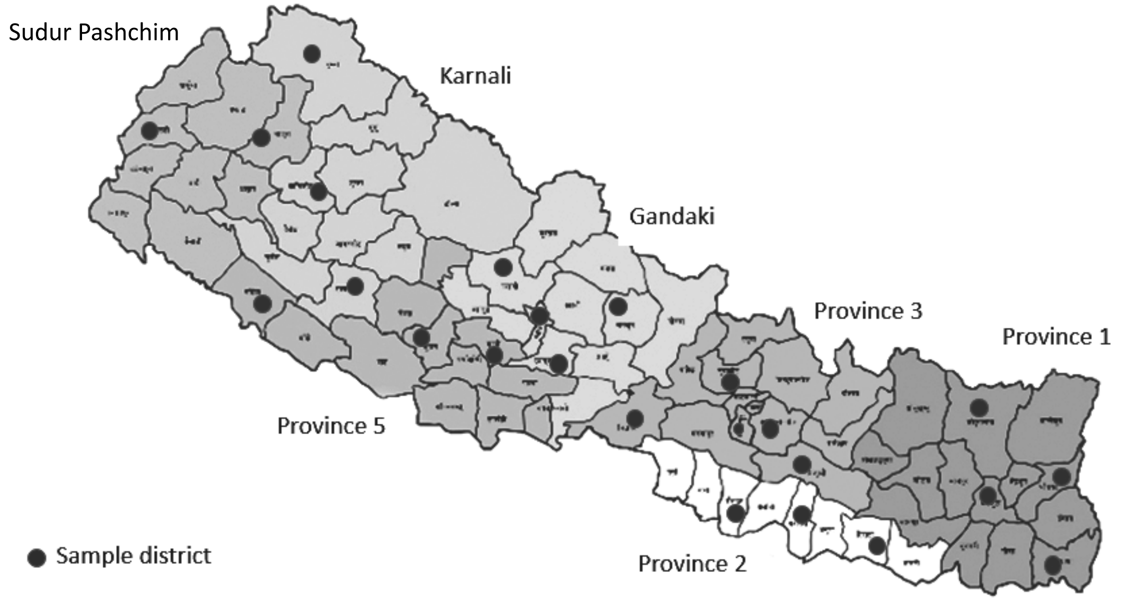

सहभागी जिल्लाहरूःप्रदेश १–भोजपुर, धनकुटा, ओखलढुङ्गा, झापा र पाँचथर । प्रदेश २– महोत्तरी, रौतहट र सिराहा । प्रदेश ३– सिन्धुली, काभ्रेपलाञ्चोक, चितवन, नुवाकोट र ललितपुर । गण्डकी प्रदेश–स्याङ्जा, लमजुङ र पर्वत । प्रदेश ५–गल्मी, प्युठान र बर्दिया । कर्णाली प्रदेश– हुम्ला, कालिकोट र सल्यान । सुदूरपश्चिम प्रदेश– बाजुरा र बैतडी ।

तालिका २. परीक्षणमा भाग लिएका विद्यार्थीहरूको विवरण

प्रदेश	गणित			नेपाली			कुल जम्मा
	सामुदायिक विद्यालय	संस्थागत विद्यालय	जम्मा	सामुदायिक विद्यालय	संस्थागत विद्यालय	जम्मा	
प्रदेश १	१.८४७	९८४	२,८३१	२,०४०	७५५	२,७९५	५,६२६
प्रदेश २	१,४७०	२६९	१,७३९	१,६०२	२११	१,८१३	३,५५२
प्रदेश ३	२,३३५	१,६०९	३,९४४	२,२२४	१,६७२	३,८९६	७,८४०
गण्डकी प्रदेश	८२९	७७०	१,५९९	७९९	८१८	१,६१७	३,२१६
प्रदेश ५	१,६०८	३३५	१,९४३	१,६१७	२९७	१,९१४	३,८५७
कर्णाली प्रदेश	१,०४५	२६	१,०७१	९९५	११७	१,११२	२,१८३
सुदूर पश्चिम प्रदेश	९९२	५५	१,०४७	९९४	६६	१,०६०	२,१०७
जम्मा	१,०१२६	४,०४८	१४,१७४	१०,२७१	३,९३६	१४,२०७	२८,३८१

तालिका ३. प्रदेशअनुसारअनुसार विद्यालयहरूको सङ्ख्या

प्रदेश	गणित		नेपाली		जम्मा
	सामुदायिक विद्यालय	संस्थागत विद्यालय	सामुदायिक विद्यालय	संस्थागत विद्यालय	
प्रदेश १	९६	४५	१११	३२	२८४
प्रदेश २	६८	१३	७२	९	१६२
प्रदेश ३	१२५	६८	१२३	७२	३८८
गण्डकी प्रदेश	५२	३४	४९	३६	१७१
प्रदेश ५	७४	१५	७२	१४	१७५
कर्णाली प्रदेश	५४	२	५०	५	१११
सुदूर पश्चिम प्रदेश	५१	३	५२	३	१०९
प्रदेश	५२०	१८०	५२९	१७१	१,४००

नतिजाको प्रस्तुतीकरण

विद्याथी उपलब्धि राष्ट्रिय परीक्षण (NASA -2018)को नतिजालाई विद्यार्थीको प्राप्ताङ्कको प्रतिशतमा प्रस्तुत नगरी उनीहरूको अन्तर्निहित क्षमता (Latent ability) को रूपमा विश्लेषण गरिएको हुनाले परिवर्तित स्केलमा व्यक्त गरिएको छ । जसमा दुवै विषयको उपलब्धिलाई औसत ५०० मा राखी विभिन्न समूहहरूलाई तुलना गरिएको छ भने सिकाइ उपलब्धिलाई विद्यार्थीहरूको सिकाइको स्तरअनुसार के गर्न सके र के गर्न सकेनन् भनी व्याख्या गरिएको छ । नतिजालाई दुई प्रकारका प्रतिवेदनका रूपमा प्रकाशित गरिएको छ (१) मुख्य प्रतिवेदन (२) सारांश प्रतिवेदन । यी प्रतिवेदनमा प्रकाशित गरिएका नतिजाहरू देशभरको प्रतिनिधित्व हुने गरी भारित औसत (Weighted average) का रूपमा विश्लेषण गरी प्रस्तुत गरिएको र प्रदेशलाई नमुना छनोटको तह (Strata) को रूपमा लिइएको हुनाले प्रदेश स्तरको नमुनाले पनि उच्च शुद्धताका साथ प्रतिनिधित्व गर्दछ ।

परीक्षणको नतिजा

उपर्युक्त परीक्षणको नतिजालाई सन् २०१५ को नतिजासँग तुलना गर्नका लागि दुवै परीक्षामा केही प्रश्नहरू २०१८ को परीक्षणमा पनि समावेश गरिएको थियो । तीनै दोहोरिएका प्रश्नहरूका आधारमा गरिएको विश्लेषणले दुई बर्षको अन्तरमा भएको सिकाइको अन्तर देखाएको छ जुन तालिका ४ मा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका ४. सिकाइ उपलब्धिको तुलना र प्रवृत्ति

गणितमा औसत उपलब्धि		नेपालीमा औसत उपलब्धि	
सन् २०१५	**सन् २०१८**	**सन् २०१५**	**सन् २०१८**
अन्तर्निहित क्षमता ०.००४५	अन्तर्निहित क्षमता ०.४४९२	अन्तर्निहित क्षमता ०.००४५	अन्तर्निहित क्षमता ०.४४९२
NASA 2015 को तुलनामा 2018 मा उपलब्धि घटेको		NASA 2015 को तुलनामा 2018 मा उपलब्धिमा सुधारको सङ्केत देखिएको	

नोटः दुवै बर्षहरूको औसत ५०० भए पनि सिकाइ उपलब्धिको हो र विद्यार्थीको सिकाइ वा क्षमता विकासको स्तर फरक फरक छ ।

दुवै बर्षहरूको परीक्षणमा समान प्रश्नमा विद्यार्थीहरूले देखाएको क्षमतालाई प्राप्ताङ्कको औसतमा नभई उनीहरूले कुन कठिनाइ भएका प्रश्नहरू कतिको सही जवाफ दिए भन्ने आधारमा क्षमता मापन गरिन्छ । सो मापनअनुसार गणितमा विद्यार्थीहरूको क्षमता अर्थात उपलब्धि घटेको देखिएको छ भने नेपाली विषयमा भने केही बढेको देखिएको छ ।

नतिजा, निष्कर्ष र सुझावहरू

सिकाइ उपलब्धिको राष्ट्रिय परीक्षणबाट प्राप्त भएका विभिन्न सूचनाका आधारमा तयार गरिएका नतिजा तथा निष्कर्ष तथा सुझावहरूलाई निम्नानुसार प्रस्तुत गरिएको छ :

(क) सिकाइस्तरलाई विभिन्न तहमा विभाजन गरे अनुरूप गणित विषयमा ३२ प्रतिशत र नेपाली विषयमा २० प्रतिशत विद्यार्थी आधारभूत सक्षमताको तह भन्दा तल रहेका छन् । कक्षा ५ का लागि निर्धारण गरिएका सिकाइ उपलब्धिका आधारमा हेर्दा यी विद्यार्थीले गणितमा ५ प्रतिशत र नेपालीमा १८ प्रतिशत विषयवस्तुको मात्र सिकाइ हासिल गरेका छन् । पाठ्यक्रमले अपेक्षा गरेअनुसारको सिकाइस्तर अत्यन्त न्यून रहेको देखिन्छ ।

(ख) विद्यार्थीको सिकाइ उपलब्धिमा ठूला असमानताहरू देखिन्छन् । यस्तो असमानता प्रादेशिक रूपमा तथा जिल्लागत रूपमा रहेको छ । गणितमा प्रदेश १ र कर्णाली प्रदेशको कमजोर छ भने नेपालीमा प्रदेश २ को नतिजा कमजोर रहेको छ ।

(ग) छात्रा र छात्र बीचको सिकाइस्तर गणितमा केही बढी र नेपालीमा केही कम छ । गणितमा छात्रहरूले राम्रो गरेका छन् भने नेपालीमा छात्राहरूको थोरैमात्र राम्रो देखिन्छ । यो नतिजा सिकाइ उपलब्धि परीक्षणका सबै अध्ययनहरूमा देखिएको छ ।

(घ) सिकाइ उपलब्धि स्तरमा सामुदायिक र संस्थागत विद्यालयका बीचको भिन्नता उच्च रहेको छ । गणितमा ३० र नेपालीमा ३४ स्केल स्कोरको भिन्नता रहेको छ । सबै वर्ष र विषयका सिकाइ उपलब्धिमा यस्तो भिन्नता पाइएको छ र यो भिन्नता बढ्दो क्रममा देखिन्छ ।

(ङ) विद्यालयहरू वास्तविक रूपमा बालमैत्री हुन नसकेको तथ्यहरू निरन्तर आइरहेका छन् । कक्षा ५ का ५२ प्रतिशत विद्यार्थीले विद्यालयमा प्रश्नावलीमा सोधिएअनुसारका कुनै न कुनै प्रकारको हिंसा वा दुर्व्यवहार

महसुस गरेका छन् । साथै जसलाई यस्तो हिंसा वा दुर्व्यवहार बढी हुने गरेको छ, उसको सिकाइस्तर कमजोर पाइएको छ । कुनै पनि दुर्व्यवहार अनुभव नगर्ने र गर्नेका बीचको स्केल स्कोरमा ३१ नेपालीमा र २२ गणितमा रहेको छ ।

(च) विद्यार्थीलाई विद्यालय समयमा बाहेक पढाइ लेखाइमा उपलब्ध हुने सहयोगले सिकाइमा प्रभाव पारेको छ। स्वभाविक रूपमा अतिरिक्त सहयोग वा ट्युसन पढ्ने विद्यार्थीको उपलब्धि राम्रो छ भने कुनै सहयोग उपलब्ध नहुनेको कमजोर छ ।

(छ) कक्षाकोठामा शिक्षकहरूका क्रियाकलापको प्रभाव उच्च देखिन्छ। निरन्तर गृहकार्य दिने, गृहकार्य परीक्षण गरेर पृष्ठपोषण दिने विद्यालयका विद्यार्थीले गृहकार्य नदिने र दिएर पनि परीक्षण नगर्नेको भन्दा राम्रो गरेका छन् । सामुदायिक विद्यालयका करिब ७ प्रतिशत शिक्षकहरूले गृहकार्य नदिने गरेको पाइएको छ ।

(ज) अभिभावकको शैक्षिक योग्यताले विद्यार्थीको सिकाइमा सहयोग पुगेको देखिन्छ । स्नातक उत्तीर्ण गरेका आमाहरू र स्नातकोत्तर उत्तीर्ण बाबुहरूका बालबालिकाको सिकाइस्तर अन्यको भन्दा उच्च रहेको छ । गणितमा निरक्षर बाबु भएका विद्यार्थी र स्नातकोत्तर योग्यता भएकाहरूको बीचको उपलब्धिस्तरमा ३५ स्केल स्कोरको भिन्नता रहेको छ ।

(झ) उपयुक्त उमेरमा सिकाइस्तर राम्रो हुन्छ भन्ने तथ्य पाइएको छ । कक्षा ५ को अन्तमा ११ वर्ष उमेरका विद्यार्थीको सिकाइ धेरै उमेर र कम उमेरका विद्यार्थीको भन्दा राम्रो छ । चौध वर्ष माथिका विद्यार्थी र ११ वर्षका विद्यार्थी बीचको भिन्नता नेपालीमा ११ र गणितमा ९ स्केल स्कोरको रहेको छ ।

(ञ) विद्यार्थीले पढाइ लेखाइमा व्यतित गर्ने समयले उनीहरूको सिकाइमा प्रभाव पारेको छ । विद्यार्थीले विद्यालयबाहेकको अन्य समयमा एकदेखि २ घण्टासम्म कुनै पनि अन्य कार्य (खेल, घरको काम, टिभि आदि) मा समय व्यतित सिकाइमा कुनै प्रभाव परेको छैन सोभन्दा बढी समय व्यतित गरी पढाइ लेखाइमा समय नदिँदा त्यसको प्रभाव सिकाइस्तरमा परेको छ । एकदेखि दुई घण्टा विभिन्न कार्यमा संलग्न भई बाँकी समय पढ्ने र अन्य विद्यार्थीको बीचमा नेपालीमा १७ र गणितमा १६ स्केल स्कोरको भिन्नता रहेको छ ।

निष्कर्ष :

विद्यार्थी उपलब्धिको राष्ट्रिय परीक्षणको मुख्य उद्देश्य सिकाइस्तर सुधारका लागि नीति निर्माताहरूलाई सिकाइसँग सम्बन्धित सूचनाहरू उपलब्ध गराउनु हो । ती नीतिहरू पाठ्यक्रम, शिक्षण सिकाइ, मूल्याङ्कन तथा समग्र शिक्षण सिकाइ क्रियाकलापसँग जोडिने गर्छन् । यी क्षेत्रमा विभिन्न नीतिहरू तय गर्दा सघन तथा विभिन्न तहमा छलफल गर्नुपर्ने हुन्छ । सिकाइ उपलब्धि परीक्षणका नतिजाहरूले कक्षाकोठाको शिक्षणमा विशेष ध्यान दिनुपर्ने आवश्यकता देखाएको छ। विद्यार्थीको न्यूनतम सिकाइस्तर हासिल गराउनका लागि सबै सरोकारवालाहरू उत्तिकै जिम्मेवार हुनुपर्ने र कक्षाकोठाको शिक्षण सिकाइमा विशेष ध्यान दिनेपर्नेमा जोड दिएको छ। कुनै पनि बालबालिकाहरू सिकाइको न्यूनतम स्तर हासिल गर्नबाट वञ्चित नहुने गरी कक्षाकोठामा सुधारको खाँचो देखिन्छ ।

सिकाइ उपलब्धिमा देखिएका असमानताहरूको न्यूनीकरण अर्को महत्वपूर्ण पक्षको रूपमा रहेको छ। प्रदेशगत रूपमा, जिल्लागत रूपमा, विभिन्न भाषिक समुदाय, जातिगत समुदाय, आर्थिक सामाजिक अवस्था, सामुदायिक

र संस्थागत विद्यालयहरूका बीचको भिन्नता ठूलो रहेको छ। शिक्षण सिकाइ क्रियाकलापमा सुधार ल्याउनका लागि शिक्षकको भूमिका महत्वपूर्ण हुने गर्छ। शिक्षकको क्षमता विकास, जवाफदेहिता, तालिम तथा उत्प्रेरणामा ध्यान दिनु आवश्यक छ । क्षमता विकासको क्रियाकलापमा विषयवस्तुका साथै शिक्षण विधि र वैयक्तिक शिक्षणमा ध्यान दिनु आवश्यक देखिन्छ। गणितका अत्यन्तै सरल र आधारभूत गणितीय क्रिया तथा नेपालीका साधारण बोध र लेखनका अभ्यासमा विद्यार्थी कमजोर रहेका छन् ।

सिकाइ उपलब्धिमा असर पार्ने विभिन्न तत्वहरूको पहिचान भएको छ । खासगरी विद्यार्थीको आर्थिक सामाजिक अवस्था, विद्यालयमा हुने विभिन्न प्रकारका दुर्व्यवहार, शिक्षकले दिने गृहकार्य र परीक्षण गरी दिने पृष्ठपोषण, विद्यालयबाहेकको समयमा गर्ने अन्य विभिन्न क्रियाकलापहरू खासखास तत्वका रूपमा रहेका छन्। सिकाइ उपलब्धि परीक्षणका सबै वर्षहरूमा यी तत्वहरू नै बढी प्रभाव पार्ने तत्वको रूपमा देखिन्छन्। विद्यालयको कक्षाकोठामा हुने शिक्षण सिकाइ क्रियाकलापमा सुधार गर्न सकेको खण्डमा यस्ता तत्वहरूको प्रभाव कम गर्न सकिन्छ ।

कक्षाकोठाभित्रको शिक्षण सिकाइ क्रियाकलापमा सुधार ल्याउनुपर्ने जरुरी देखिन्छ। यसका लागि सबै तहका सरकार र स्थानीय सरकार अझ बढी जिम्मेवार हुनुपर्नेछ। स्थानीय तहबाट निरन्तर रूपमा विद्यालयको अनुगमन तथा निरीक्षण गर्ने, शिक्षकहरूको क्षमता विकास र पेसागत सहयोग उपलब्ध गराउने तथा विद्यालयहरूलाई विद्यार्थीको न्यूनतम सिकाइ हासिल गराउने कार्यमा जवाफदेही र जिम्मेवार बनाउनु आवश्यक हुन्छ।

सुझावहरू :

(क) कुनै पनि विद्यार्थीले न्यूनतम सिकाइस्तर हासिल नगरेको अवस्था नहुने गरी कक्षाकोठाको शिक्षणमा सुधार ल्याउने विशेष अभियानहरू नै सञ्चालन गर्नुपर्ने देखिन्छ।

(ख) विभिन्न प्रदेश तथा जिल्ला र अन्य समूहकाबीचमा रहेका सिकाइ उपलब्धिका असमानताहरू न्यूनीकरणका लागि खासखास क्षेत्रमा विशेष रणनीति, भौतिक सुधार तथा शिक्षक व्यवस्थापनमा ध्यान दिनु आवश्यक छ।

(ग) आर्थिक सामाजिक अवस्थाको प्रभाव सिकाइमा कम गर्नका लागि विद्यालयहरूले खासखास रणनीति विकास गरी कक्षाकोठाको सिकाइ, सिकाइ सामग्रीको उपलब्धता र विद्यालयको सुविधा विस्तारमा ध्यान दिनु आवश्यक हुन्छ।

(घ) छात्र र छात्राको सिकाइ उपलब्धिमा भएको असमानता न्यूनीकरणका लागि शिक्षकले कक्षाकोठामा छात्रामैत्री व्यवहार तथा शिक्षणमा विशेष ध्यान दिनुका साथै अभिभावकका लागि अभिभावक शिक्षा उपलब्ध गराउनुपर्छ।

(ङ) सामुदायिक र संस्थागत विद्यालयका बीचको सिकाइ असमानता न्यूनीकरणका लागि सामुदायिक विद्यालयकहरूमा संस्थागत विद्यालयका शिक्षण रणनीतिको अवलम्बन गर्ने, गणित, तथा पढाइ लेखाइसँग सम्बन्धित विभिन्न क्रियाकलाप गराउने तथा उपचारात्मक शिक्षणको समेत व्यवस्था गर्नु आवश्यक छ।

(च) विद्यालयको वातावरण र व्यवहारलाई बालमैत्री बनाई कुनै पनि बालबालिकामा दुर्व्यवहार नहुने अवस्थाको सिर्जना गर्नुपर्छ ।

(छ) शिक्षकको कार्यसम्पादन मूल्याङ्कनलाई विद्यार्थी उपलब्धिसँग जोड्दै हरेक शिक्षकले कक्षाकार्य तथा केही न केही गृहकार्य दिने र तथा दिएको गृहकार्यको अनिवार्य परीक्षण गरी पृष्ठपोषण दिने प्रावधानहरूलाई कार्यान्वयन गरिनुपर्छ । तर गृहकार्यलाई सानो कक्षामा न्यूनतम मात्रामा उपयोगमा ल्याउनुपर्छ ।

(ज) विद्यार्थीलाई उनीहरूको उपयुक्त उमेरका आधारमा कक्षामा गरिने सिकाइको प्रभाव सकारात्मक देखिएको हुँदा खुद भर्नादर बढाउनमा जोड दिने उमेरका आधारमा कक्षाको व्यवस्था गर्नु प्रभावकारी हुने देखिन्छ ।

(झ) अभिभावक शिक्षा तथा विद्यालयमा अभिभावकसँगको अन्तर्क्रियामार्फत विद्यार्थीलाई दुई घण्टाभन्दा बढी पढाइलेखाइबाहेकका अन्य क्रियाकलापमा सहभागी नगराई विद्यालयबाहेकको समयमा पनि पढाइ लेखाइमा संलग्न हुने र घरमा उनीहरूको सिकाइमा सहयोग पुग्ने वातावरणको व्यवस्था मिलाउनुपर्ने देखिन्छ ।

(ञ) आधाभन्दा बढी विद्यार्थीहरू गणितीय हिसाव गर्ने आधारभूत ज्ञान र सीपको अभावमा संघर्ष गरिरहेका छन् ।

सुझावः गणितीय कुराहरू सिक्नका लागि सो तहको पूर्वज्ञान आवश्यक पर्दछ । त्यसैले शिक्षकले विद्यार्थीहरूमा आधारभूत ज्ञानको विकास गराउनेतर्फ विशेष ध्यान दिनुपर्दछ । स्वतन्त्र रूपमा गणितीय हिसाबहरू गर्न सक्षम बनाउन शिक्षकहरूले सम्बन्धित कक्षाको आधारभूत ज्ञान र सीप पहिचान गरी सबै विद्यार्थीमा सो सिप विकास गराउनुका साथै सिकाइ उपलब्धि वृद्धि गर्न कमजोर विद्यार्थीमा ध्यान दिने र उनीहरूमा प्रयोग तह र समस्या समाधान तहको गणितीय अभ्यासमा ध्यान दिनुपर्दछ ।

(ट) नेपाली विषयमा, आधारभूत तह (level 1) भन्दा मुनिका विद्यार्थीले केवल केही शब्द वा वाक्य पढ्न सक्छन् तर उनीहरू स्वतन्त्र रूपमा वाक्यहरू गठन गर्न सक्दैनन् ।

सूझावः सबैभन्दा कमजोर तहका विद्यार्थीहरूलाई परिचित विषयवस्तुमा शब्द र वाक्य पढ्न लेख्न लगाउनुपर्दछ । भाषा शिक्षण गर्दा पाठ्यपुस्तकका अभ्यास र उत्तर कण्ठ गराउनुभन्दा पनि अर्थपूर्ण पढाइ र बोधका लागि अभ्यासमा केन्द्रित हुनुपर्दछ ।

(ठ) गणितमा घट्दो सिकाइ उपलब्धि कायमै छ ।

सुझावः शिक्षण र सिकाइको संस्कृतिमा भएको समस्या पहिचान गर्नुपर्दछ । सिकाइ कमजोर बनाउने तत्त्वको खोजी गरी सरोकारवालाहरूमाझ प्रबोधीकरण गर्नुपर्दछ । कमजोर सिकाइका लागि विद्यालयलाई जवाफदेही बनाउन विद्यालयमा अभिभावक र समुदायको संलग्नता बढाउनुपर्दछ ।

(ड) विद्यार्थी उपलब्धिको राष्ट्रिय परीक्षण २०१५ र २०१८ को प्रवृत्ति समान खालका देखिएका छन् । त्यसैले गुणस्तर सुधारका लागि गरिएका प्रयासहरू प्रभावकारी देखिएनन् ।

सुझावः शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालयले चालु योजना र शैक्षिक नीतिमा गुणस्तरका हिसाबले पुनरावलोकन गर्नुपर्दछ ।

(ढ) समग्र सुझाव: विद्यार्थी उपलब्धिको राष्ट्रिय परीक्षण चक्रको अन्तिम चरण नासा पछिको (Post-NASA) नीति पुनरावलोकन (Policy review) र सुधार योजना (Intervention plan) हो । यो कार्य शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालयको अगुवाइमा राष्ट्रिय तहमा, प्रदेश, स्थानीय र कार्यान्वयन तहमा गर्नुपर्दछ ।

२.१ (ख) विद्यार्थी उपलब्धिको राष्ट्रिय परीक्षण (National Assessment of Student Achievement - NASA) २०२० का लागि कक्षा ८ को पूर्वपरीक्षण सम्पन्न

शैक्षिक गुणस्तर परीक्षण केन्द्रले विद्यार्थीको उपलब्धिको राष्ट्रिय परीक्षणका लागि प्रयोग गर्ने प्रश्नहरूको पूर्वपरीक्षण गरेर मात्र प्रयोग गर्ने गरेको छ । कक्षा ८ का लागि गणित, नेपाली र विज्ञान विषयका प्रश्नहरू तयार गरी पूर्वपरीक्षण गर्ने आ.व. २०७५।७५ को बार्षिक कार्यक्रममा आधारित भई गरिएको थियो । उक्त परीक्षणका लागि प्रश्न निर्माण कार्यमा विद्यालयमा शिक्षण गरिरहेका विषय शिक्षकहरू, पाठ्यक्रम विज्ञ तथा विश्वविद्यालयका प्राध्यापकहरू रहेको शिक्षक कार्यशाला र सोपश्चात् विषय विज्ञ कार्यशालाबाट तयार गरिएको थियो । वि.सं. २०७३ मा तयार गरिएको परीक्षणको प्रारूप (Assessment Framework) को आधारमा परीक्षणका लागि आवश्यक प्रश्नहरू निर्माण गरिएको हो । तीनओटै विषयका ६/६ सेट प्रश्नपत्रहरूको पूर्वपरीक्षण गर्नका लागि प्रत्येक ७ प्रदेशबाट दुई / दुई जिल्लाका गरी जम्मा १४ जिल्लाका १८० विद्यालयहरूमा पूर्वपरीक्षण गरिएको थियो । प्रत्येक सेटमा कम्तिमा ३०० जना विद्यार्थीहरू परीक्षणमा सहभागी हुने गरी विद्यार्थी छनोट गरिएको थियो । उक्त परीक्षणमा विषय विज्ञहरूबाट उत्तरकुन्जिका निर्माण गरिएको छ । नेपाली विषयका रचनात्मक प्रश्नमा भने परीक्षणका लागि रुव्रिक्स (Rubrics) का मात्र तयार नगरी दुई आयामिक मेट्रिक्स (Two dimensional matrix) मा आधारित परीक्षण उत्तरकुञ्जिका तयार गरी सोअनुसार पूर्वपरीक्षणका उत्तरपुस्तिका परीक्षण गर्ने गरी परीक्षणलाई अधिकतम वस्तुगत बनाइएको छ ।

२.१ (ग) कक्षा ३ को पढाइ तथा गणितीय सीपको पूर्व परीक्षण सम्पन्न

कक्षा १ देखि ३ सम्मका प्रारम्भिक कक्षामा शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालयको कार्यक्रमअनुसार लिइने प्रारम्भिक कक्षा पठन सीप परीक्षण (Early Grade Reading Assessment-EGRA) ले पठन तत्व (ध्वनि सचेतीकरण, लेख्यवर्ण सचेतीकरण, शब्द भण्डार, पढाइ गति, बोध, लेखाइ) को परीक्षण गर्दै आएको छ । कक्षा ३ मा नै विद्यार्थी उपलब्धिको राष्ट्रिय परीक्षण (National Assessment of Student Achievement – NASA) पनि हुँदै आइरहेको सन्दर्भमा NASA ले EGRA ले जस्तो सुनाइ, बोलाइ र पढाइ सीपको विस्तृत मूल्याङ्कन नगर्ने तथा EGRA ले NASA ले जस्तो पाठ्यक्रमका सिकाइ उपलब्धि के कति कुन हदसम्म हासिल भए भनी परीक्षण गर्न नसक्ने जस्ता सीमितताहरू छन् । यी दुवै परीक्षणका सीमिततालाई पूरा गर्ने तथा विद्यार्थी मैत्री, सरल तर बहुपक्षको मूल्याङ्कन गरी एउटै कक्षामा धेरै परीक्षणहरूबाट विद्यार्थीहरूलाई परीक्षाको बोझ नहोस् भनी NARN को सुरुवात गरिएको हो ।

यो परीक्षणले विषेश गरी नेपाली भाषा र गणितीय सीपको न्यूनतम सिकाइको परीक्षण गर्दछ । हरेक कक्षामा बढीमा २० जना विद्यार्थीहरूलाई परीक्षणमा सहभागी गराइएको थियो । ती परीक्षणमा सहभागीमध्ये स्वतन्त्र रूपमा नमुना छनोट (Random Sampling) का आधारमा करिब २० प्रतिशत उप–नमुना छनोट (Sub sampling) गरी मौखिक परीक्षा पनि लिइएको थियो ।

पढाइ तथा गणितीय सीप परीक्षणको उद्देश्य

१. प्रारम्भिक कक्षाका पढाइ र गणितीय सीपको न्यूनतम सीप र ज्ञानको परीक्षण गर्नु,

२. मुलुकको प्रारम्भिक कक्षाका बालबालिकाको पढाइ र गणितीय सीपसम्बन्धी प्रमाणमा आधारित नीति निर्माणका निम्ति तथ्य उपलब्ध गराउनु,

३. विद्यार्थी परीक्षणको लागि प्रभावकारी परीक्षण सीप तथा तरिकाको विकास गर्नु,

३. शिक्षक तालिमको लागि आवश्यक पृष्ठपोषण प्रदान गर्नु,

४ NASA र EGRA बीच स्पष्ट सम्बन्ध निर्माण गर्नु ,

उपलब्धि : आर्थिक वर्ष २०७५÷७६ मा पढाइ तथा गणितीय सीपको राष्ट्रिय परीक्षण (NARN) सञ्चालन गर्न परीक्षण प्रारूप (Assessment framework) को निर्माण गरी त्यसको अन्तिमीकरण, पढाइ तथा गणितीय सीपको परीक्षण गर्न सक्ने साधनहरूको निर्माण, र ती परीक्षण साधनहरूको पूर्वपरीक्षणको कार्य सम्पन्न भएको छ। पूर्वपरीक्षण कार्य धनकुटा, सप्तरी, कास्की, कैलाली, सुर्खेत, लगायतका जम्मा १३ जिल्लामा प्रत्येक जिल्लाबाट ८ ओटा विद्यालयका दरमा १०४ ओटा विद्यालयहरूमा NARN को नमुना परीक्षण गरिएको थियो। एउटा विद्यालयका लागि एक जना परीक्षकका दरले १०४ जना परीक्षकलाई तालिम प्रदान गरिएको थियो। परीक्षण पूर्वाग्रह दोष कम गर्नका लागि परीक्षणमा खटाइएका शिक्षकलाई आफ्नो विद्यालयमा नपर्ने गरी पठाउने व्यवस्था गरिएको थियो। उक्त पूर्वपरीक्षणमा १६६४ जना विद्यार्थीहरू सहभागी भएका थिए।

२.१ (घ) एक्काइसौँ शताब्दीका सीपहरूको पूर्वपरीक्षण सम्पन्न

एक्काइसौँ शताब्दीका सीपहरूको परीक्षण तथा शिक्षण सिकाइ क्रियाकलापमा सुधार गर्ने प्रयोजनका लागि Center for Universal Education at the Brookings Institution सँगको सहकार्यमा Optimizing Assessment For All (OAA) Initiative सन् २०१८ देखि २०१९ सम्म नेपाल, मंगोलिया र कम्बोडियामा परीक्षणको रूपमा सञ्चालन गर्ने कार्यक्रम रहेको थियो। सो कार्यक्रमअन्तर्गत नेपालमा पहिलो चरणको कार्यशाला २०७५ जेठ १४ देखि १८ मा सम्पन्न भएको गरिएको थियो। दोस्रो कार्यशाला मङ्गोलिया र तेस्रो कार्यशाला कम्बोडियमा सम्पन्न भयो। तीन ओटा देशमा भएको कार्यशालाबाट समस्या समाधान (Problem solving), समालोचनात्मक चिन्तन (Critical thinking) र सहकार्य (Collaboration) सिपका विभिन्न १८ वटा परीक्षण साधन (Task) विकास गरिएको थियो।

तीनवटै देशको पाठ्यक्रममा भएका समान विषयवस्तुका आधारमा तयार गरिएका साधनहरूको सान्दर्भीकरण तथा अनुकूलनका लागि दुई चरणमा विभिन्न विद्यालयका शिक्षकहरूको कार्यशाला आयोजना गरिएको थियो। साथै शिक्षक कार्यशालाबाटै Rubrics निर्माण गरिएको थियो। काठमाण्डौ, भक्तपुर र ललितपुरका ८ ओटा सामुदायिक विद्यालयका कक्षा ६ पूरा गरेका विद्यार्थीमा यी सीपहरूको परीक्षण सञ्चालन गरियो। परीक्षणमा जम्मा ३०६ जना विद्यार्थी सहभागी भएका थिए। परीक्षणमा समालोचनात्मक चिन्तन सिपका प्रश्नहरू गणित र विज्ञान, समस्या समाधान गणित र सामाजिक तथा सहकार्य सीप सामाजिक र विज्ञान विषयबाट तयार गरिएको थियो।

यो क्रियाकलापको मुख्य उद्देश्य एक्काइसौँ शताब्दीका सीप परीक्षणका लागि शैक्षिक गुणस्तर परीक्षण केन्द्रको क्षमता विकास, विद्यालयहरूमा अभिमुखीकरण र एक्काइसौँ शताब्दीका सीपको पाठ्यक्रम, मूल्याङ्कन र विद्यार्थीको राष्ट्रिय सिकाइ उपलब्धि परीक्षणमा एकीकृत गरी यस्ता सीपहरू विकास र परीक्षण गर्ने रहेको छ । यो कार्यक्रम Center for Universal Education at the Brookings Institution ले एसिया प्रशान्त क्षेत्रका तीन देश र अफ्रिकाको चारओटा देशहरूमा युनेस्को समेतको सहभागितामा कार्यक्रम सञ्चालन गरिरहेको छ । यसका सिकाइहरूलाई राष्ट्रिय स्तरको कार्यशालामार्फत मङ्सीरमा (नोभेम्बर, २०१९) प्रबोधिकरण गरिनेछ ।

२.१ (ङ) कक्षा १० को विद्यार्थी उपलब्धिको राष्ट्रिय परीक्षण (National Assessment of Student Achievement-NASA) अन्तिम परीक्षण सम्पन्न

यस आ.व. को स्वीकृत बार्षिक कार्यक्रमअनुसार कक्षा १० को NASA को विद्यालयमा गई बालबालिकाको परीक्षण गर्ने कार्य सम्पन्न भएको छ । यस कार्यका लागि समुन्नत नेपाल नामक गैरसरकारी संस्थाले ७५ जिल्लाका १४०० विद्यालयहरूमा परीक्षण सञ्चालनको सहजीकरण गरेको थियो । सो परीक्षणको विवरण निम्नअनुसार रहेको छ :

NASA 2019 को परीक्षण निम्नअनुसारको क्रमबद्ध चरणमा सम्पन्न भएको थियो ।

तालिका ४. परीक्षणको प्रगतिको अवस्थाः

क्र.स.	सम्पादित कार्यहरू	विवरण	अवस्था
१	परीक्षण साधन विकास र परिमार्जन	• परीक्षण साधनको विश्लेषण • पृष्ठभूमि प्रश्नावली निर्माण • परीक्षण आइटम छनोट • शिक्षक कार्यशाला, विज्ञ कार्यशाला र विषय समितिको कार्यशालाबाट परीक्षण साधनहरूको अन्तिमीकरण • परीक्षण साधन छपाइ	सम्पन्न
२.	नमुना छनोट	७५ जिल्लाका १,४०० विद्यालयबाट ४८,००० विद्यार्थी छनोट गरिएको	सम्पन्न
३	परीक्षकहरूको अभिमुखीकरण	१५ स्थानमा अभिमुखीकरण गरिएको	६०० जना परीक्षकहरूका लागि अभिमुखीकरण सम्पन्न
४	परीक्षण सञ्चालन	७५ जिल्लाका १,४०० विद्यालयबाट ४८,००० विद्यार्थी छनोट गरिएकोमा ४५,१०३ विद्यार्थी समावेश भएका	सम्पन्न

क्र.स.	सम्पादित कार्यहरू	विवरण	अवस्था
५.	तथ्याङ्क प्रविष्टि	OMR Scanning बाट तथ्याङ्क प्रविष्टि (परामर्शबाट)	सम्पन्न
६	तथ्याङ्क शुद्धीकरण	(परामर्शबाट)	सम्पन्न

२.२ शैक्षिक निकायहरूको कार्यसम्पादन परीक्षण (Performance Audit)

परिचय

शैक्षिक निकायहरूले प्रदान गर्ने निश्चित सेवा तथा कार्यहरू सेवाग्राही तथा सरोकारवालासम्म पुऱ्याउनका लागि भौतिक पूर्वाधार, मानव संसाधन र वित्तीय स्रोतको लगानीको प्रभावकारिता, मितव्ययिता, कार्यकुशलता र पारदर्शिताका सम्बन्धमा शैक्षिक गुणस्तर परीक्षण केन्द्रले कार्य सम्पादन परीक्षण गर्ने गरेको छ । यसका लागि परामर्शदाता संस्थाहरू छनोट गरी ती छनोट भएका संस्थामार्फत यो कार्यसम्पादन परीक्षण सम्पन्न गरिँदै आएको छ । यस प्रकारको बाह्य परीक्षण वा मूल्याङ्कनले शैक्षिक कार्यक्रम र संस्थाहरूको स्तर निर्धारण गर्दछ र त्यसैका आधारमा पृष्ठपोषणसम्बन्धी निर्णयहरू लिइन्छ ।

आर्थिक वर्ष २०७५/०७६ मा शैक्षिक गुणस्तर परीक्षण केन्द्रले छनौट भएका परामर्शदाता संस्थाहरूमार्फत २०७४ सालको माध्यमिक शिक्षा परीक्षामा सहभागी भएका १३ जिल्लाका सबै १००० सामुदायिक माध्यमिक विद्यालयहरूको कार्यसम्पादन परीक्षण गरेको छ ।

हालसम्म कार्य सम्पादन परीक्षण भएका विद्यालय तथा निकायहरूको सङ्ख्या

शैक्षिक गुणस्तर परीक्षण केन्द्रले विभिन्न शैक्षिक निकाय तथा विद्यालयहरूको कार्यसम्पादन परीक्षण सुरु गरेपछि आर्थिक वर्ष २०७५/०७६ सम्ममा कार्यसम्पादन परीक्षण गरिएका विद्यालय/निकायहरूको सङ्ख्यात्मक विवरण तलको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका १: आ.व. २०७५/०७६ सम्ममा कार्यसम्पादन परीक्षण गरिएका विद्यालय/निकायहरूको सङ्ख्या

आर्थिक वर्ष	विद्यालय	स्रोतकेन्द्र	जि.शि.का.	शै.ता.के.	क्षे.शि.नि.	केन्द्रीय निकाय
२०६८/०६९	३०	०	५	०	०	२
२०६९/०७०	४८	०	१०	०	०	०
२०७०/०७१	४२	८	८	०	०	०
२०७१/०७२	३३	११	१५	०	१	०
२०७२/०७३	२६	७	७	१	२	१
२०७३/०७४	४१३	७९	८	०	०	०

आर्थिक वर्ष	विद्यालय	स्रोतकेन्द्र	जि.शि.का.	शै.ता.के.	क्षे.शि.नि.	केन्द्रीय निकाय
२०७४/०७५	१९९९	०	०	०	०	०
२०७५/०७६	१०००	०	०	०	०	०
जम्मा	३५९१	१०५	५३	१	३	३

द्रष्टव्यः केन्द्रीय निकायहरूतर्फ आ.व.२०६८/६९ मा अनौपचारिक शिक्षा केन्द्र र पाठचक्रम विकास केन्द्र तथा आ.ब.२०७२/७३ मा विद्यालय शिक्षक किताबखानाको कार्यसम्पादन परीक्षण गरिएको थियो ।

उल्लिखित निकायहरूको निर्धारित सङ्ख्यामा गरिएको कार्यसम्पादन परीक्षणका क्रममा अनुसन्धानका आधारभूत विधि, प्रक्रिया र पद्धतिको अवलम्बन गर्दै संस्थाहरूको स्थलगत अवलोकन तथा प्रत्यक्ष र परोक्ष रूपमा सरोकारवालासँग अन्तरक्रिया गरिएको थियो ।

कार्यसम्पादन परीक्षणको उद्देश्य

यस परीक्षणको मुख्य उद्देश्य शैक्षिक निकायहरूको कार्यसम्पादन परीक्षणमार्फत तुलनात्मक रूपमा असल र कमजोर पक्षको उजागर गरी सुधारको क्षेत्र पहिचान गर्नु हो । सामुदायिक माध्यमिक विद्यालयको लगानी, प्रक्रिया र उपलब्धिका विभिन्न क्षेत्रहरूमा प्राप्त सूचना तथा प्रमाणहरूका आधारमा वस्तुगत अवस्थाको परिमाणात्मक मूल्याङ्कन गर्नु यस परीक्षणको विशिष्ट उद्देश्य हो । यसका साथै कार्यसम्पादन सुधारका क्षेत्रहरू पहिचान गरी सम्बन्धित निकायलाई उपयुक्त पृष्ठपोषण प्रदान गर्नु पनि यस कार्यसम्पादन परीक्षणको उद्देश्य रहेको छ । कार्यसम्पादन परीक्षणबाट समग्रमा निम्नलिखित उद्देश्य हासिल गर्ने अपेक्षा गरिएको छ :

- छनौटमा परेका जिल्लाका सामुदायिक माध्यमिक विद्यालयको कार्य सम्पादनसँग सम्बन्धित पक्षहरूको वर्तमान अवस्थाको असल र कमजोर पक्षको लेखाजोखा गर्ने ।
- छनौटमा परेका जिल्लाका सामुदायिक माध्यमिक विद्यालयले शिक्षाको पहुँच, समता र गुणस्तर अभिवृद्धिका लागि गरेको प्रयासको वर्तमान अवस्थाको लेखाजोखा गर्ने ।
- कार्यसम्पादनका सम्बन्धमा देखिएका सबल पक्षहरूको लेखाजोखा गर्ने ।
- कार्यसम्पादनका सम्बन्धमा देखिएका सुधार गर्नुपर्ने पक्षहरूको पहिचान गर्ने ।
- परीक्षणका नतिजाको आधारमा विद्यालयहरूको कार्यसम्पादन सुधार गर्न उचित सल्लाह र सुझाव प्रदान गर्ने ।

उल्लिखित उद्देश्यहरूमा आधारित यस परीक्षणले निम्न विषयवस्तुको यथार्थ अवस्थाको अध्ययन गर्दछ :

- विद्यालयहरूको भौतिक अवस्था, मानव संसाधन र समुदायको लगानीको अवस्था लेखाजोखा गर्ने,
- विद्यालयमा शिक्षण प्रक्रिया, विद्यार्थी मूल्याङ्कन, शिक्षकको पेसागत विकास, नेतृत्व, व्यवस्थापन र अतिरिक्त क्रियाकलापको अवस्था लेखाजोखा गर्ने,
- विद्यालयमा गरिएको लगानी र प्रक्रियाका आधारमा प्राप्त उपलब्धि, जस्तैः विद्यार्थीको नियमितता, कक्षा दोहोर्‍याउने दर र छाड्ने दर तथा सिकाइ उपलब्धिको लेखाजोखा गर्ने,
- प्रत्यक्ष सेवाग्राही अभिभावक र विद्यार्थीको सन्तुष्टिका आधारमा विद्यालयको कार्यको मूल्याङ्कन गर्ने,

- विद्यालयले सेवा प्रदान गरेका विद्यार्थी सङ्ख्याको आधारमा विद्यालयको प्रभावकारिताको लेखाजोखा गर्ने,
- परीक्षणका नतिजाहरूको आधारमा विद्यालयहरूको कार्यसम्पादन सुधार गर्न सम्बन्धित विद्यालय, स्थानीय तह, शिक्षा विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय तथा अन्य सरोकारवालालाई पृष्ठपोषण गर्ने ।

तालिका नं २ आ व २०७५।०७६ सम्म जिल्लाका सबै सामुदायिक माध्यमिक विद्यालयहरूको कार्यसम्पादन परीक्षण सम्पन्न गर्ने गरी परीक्षण भएका जिल्ला र विद्यालयको सङ्ख्या विवरण

क्र स	आर्थिक वर्ष	जिल्ला सङ्ख्या	विद्यालय सङ्ख्या
१	२०७३।०७४	८	४१३
२	२०७४।०७५	२४	१९६७
३	२०७५।०७६	१३	१०००
	जम्मा	४५	३३८०

आर्थिक वर्ष २०७५। ०७६ को अन्तिमसम्ममा ४५ जिल्लाका ३३८० सामुदायिक माध्यमिक विद्यालयहरूको कार्यसम्पादन परीक्षण कार्य सम्पन्न भएको छ । बाँकि ३० जिल्लामा रहेका करिव ३,००० सामुदायिक माध्यमिक विद्यालयहरूको कार्यसम्पादन परीक्षणको कार्य आगामी तीन आर्थिक वर्षमा सम्पन्न गर्ने गरी निम्नअनुसारको कार्य योजना तयार गरिएको छ ।

तालिका नं ३ आगामी तीन आ. व. को कार्ययोजना

क्र. सं	आर्थिक वर्ष	परीक्षण गरीने विद्यालयहरूको प्रस्तावित सङ्ख्या
१	२०७६।०७७	९४१
२	२०७७।०७८	१०००
३	२०७८।०७९	११००

कार्यसम्पादन परीक्षणका समग्र सिफारिस र सुझावहरू

(क) नीतिगत सुधारका लागि सिफारिस र सुझावहरू

- विद्यालय/पालिका/जिल्लागत रूपमा शिक्षक विद्यार्थी अनुपात फरकफरक पाइएकाले सबै विद्यालयहरूमा समन्यायिक रूपमा शिक्षक दरबन्दी वितरण र मिलानका लागि न्यूनतम मापदण्डसहितको नीति तयार गर्ने,
- अधिकांश विद्यालयहरूमा शिक्षक पेसागत विकासको अवस्था कमजोर देखिएकाले शिक्षक पेसागत विकासका लागि स्थानीय तह र विद्यालयहरूले अवलम्बन गर्नुपर्ने नीति तयार गर्ने,
- विद्यालयहरूमा जग्गा, खानेपानी, शौचालय, भवन, खेल सामग्री, कम्प्युटर, पुस्तकालय, प्रयोगशाला जस्ता स्रोत साधनहरूको समान रूपमा उपलब्धता नदेखिएकाले विद्यालय स्थापनाका बखत हुनुपर्ने न्यूनतम सेवासुविधा तथा स्थापनापश्चात् वितरण गरिने स्रोतसाधनसम्बन्धी स्पष्ट नीति तयार गर्ने,
- विद्यालयमा समुदायको सहभागिता र लगानी कमजोर देखिएको र यसबाट विद्यालयप्रति समुदायको

अपनत्व र चासोसमेत कम हुँदै गएको साथै विद्यालयको कार्यप्रगतिप्रति शिक्षकको तुलनामा अभिभावक र विद्यार्थीको सन्तुष्टिको स्तर पनि कमजोर देखिएकाले सो वृद्धि गर्नका लागि विद्यालय, समुदाय र स्थानीय तहहरूलाई परिचालन गर्ने किसिमको नीतिगत व्यवस्था गर्नुपर्ने,

- कार्य सम्पादन स्तरको परीक्षणबाट प्राप्त नतिजालाई विद्यालयको समग्र प्रभावकारितासँग जोडी सम्बन्धित निकायलाई सुधार र हौसलाका लागि बुँदागत पृष्ठपोषण दिने परिपाटीको विकास गर्ने,
- सम्बन्धित पालिका तथा प्रदेश सरकारलाई विद्यालयगत रूपमा कार्य सम्पादन स्तरको नतिजा उपलब्ध गराउने र सुधारका पक्षहरूमा सँगै बसेर छलफल र अन्तरक्रिया गर्ने प्रणालीको विकास गर्ने ।

(ख) कार्यक्रमगत सुधारका लागि सिफारिस र सुझावहरू

- कार्यसम्पादन परीक्षण सम्पन्न भई प्रतिवेदन प्राप्त भएपछि विद्यालय/पालिका तहमा यसको समीक्षा गर्ने गराउने साथै सुधार गर्नुपर्ने र निरन्तरता दिनुपर्ने पक्षहरूको पहिचान गरी आवश्यक योजना बनाउने,
- शिक्षण सिकाइमा कम्प्युटरको प्रयोगको अवस्था सन्तोषजनक नदेखिएकाले यसमा सुधारका लागि स्थानीय तह, गैरसरकारी संस्था र स्थानीय समुदायको समन्वयात्मक कार्य गर्नुपर्ने साथै शिक्षकका लागि तालिम एवम् प्रोत्साहनात्मक कार्यक्रम तयार गरी लागू गर्ने,
- विद्यालय हाता, कक्षा कोठा र शौचालयको सरसफाइको अवस्थामा सुधारका लागि विद्यार्थीहरूको समेत सहभागिता वृद्धिका लागि सदन, समूह, कक्षा आदिको परिचालन गर्ने,
- विद्यालयमा पुस्तकालय तथा प्रयोगशालाको उपलब्धताका लागि स्थानीय तहहरूको अगुवाइमा निश्चित समयावधि (५वर्ष/७ वर्ष/१० वर्ष) भित्र न्यूनतम पूर्वाधार तयार गर्ने गरी योजनाबद्ध कार्यारम्भ गर्ने,
- कक्षा र विषयको अनुपातमा शिक्षकहरूको सङ्ख्या कम्तीमा पालिकागत रूपमा समान बनाउन स्थानीय तहले पुनर्वितरण र मिलानको व्यवस्था गर्ने,
- सूचना प्रविधिसम्बन्धी क्षमता भएका शिक्षकबाट अन्य शिक्षकहरूलाई यस्तो सीप हस्तान्तरणका लागि विद्यालय र स्थानीय तहको समन्वयात्मक पहलमा कम्तीमा मासिक रूपमा कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने,
- विद्यालयमा समुदायको सहभागिता र लगानी वृद्धिका लागि विद्यालयको यथार्थ अवस्था झल्किने गरी समुदाय समक्ष प्रस्तुत गरी सहयोग गर्ने वातावरण निर्माण गर्ने, सहयोग गरिएको जग्गा, भवन, सामग्री आदिको पूर्ण उपयोग भएको कुरा साथै सहयोगी तथा दाताहरूलाई वार्षिक कार्यक्रम/कुनै विशेष अवसर आदिमा सम्मान गर्ने/प्रशंसापत्र प्रदान गर्ने व्यवस्था मिलाउने,
- कक्षा शिक्षणलाई प्रभावकारी र व्यवस्थित बनाउन योजना निर्माण गर्ने, शैक्षिक सामग्रीको प्रयोग गर्ने, छलफल र अन्तरक्रियात्मक शिक्षण गर्ने, वैयक्तिक भिन्नतामा आधारित सहयोगात्मक शिक्षण गर्ने, शिक्षणमा सकारात्मक पुनर्बलको प्रयोग गर्ने लगायतका क्रियाकलापहरू बढाउन तालिमका अतिरिक्त शिक्षकहरूको मासिक बैठक/भेला/अन्तरक्रिया/अन्तर विद्यालय भ्रमण/छलफल जस्ता

कार्यक्रम आयोजना गरी दक्ष/अनुभवी शिक्षकको अगुवाइमा अन्य शिक्षकहरूले सिक्ने/पृष्ठपोषण प्राप्त गर्ने व्यवस्था (यस्तो कार्यक्रम शिक्षकहरूको सङ्ख्याका आधारमा विद्यालयहरूको समूह वा पालिकागत रूपमा समेत गर्न गराउन सकिन्छ) मिलाउने,

- कक्षाकोठा व्यवस्थापन प्रभावकारी रूपमा गर्नुको साथै नियमित गृहकार्य दिने, जाँच्ने र पृष्ठपोषण दिने, गरेको कार्यको सुनिश्चितताका लागि प्रधानाध्यापकप्रधानाध्यापक/विद्यालय व्यवस्थापन समिति/पालिकाबाट छड्के तथा नियमित अनुगमन/ मूल्याङ्कनको व्यवस्था गर्ने,
- निरन्तर विद्यार्थी मूल्याङ्कन तथा निर्माणात्मक मूल्याङ्कनको प्रयोगलाई नियमित बनाई निरन्तरता दिने साथै यसका साधन र अभिलेखलाई अद्यावधिक गरी राख्ने व्यवस्था मिलाउने,
- सम्बन्धित शिक्षकहरूबाट विशिष्टीकरण तालिकाको प्रयोग गरी प्रश्नपत्र निर्माण गर्ने साथै उत्तरकुञ्जिका निर्माण गरी सोका आधारमा उत्तरपुस्तिका परीक्षण गर्ने कार्य नभएको ठाउँमा सुरु गर्ने र भएको ठाउँमा निरन्तरता दिने, अनुगमन/मूल्याङ्कनको सिलसिलामा यसलाई विशेष महत्व दिई हेर्ने,
- परीक्षाको नतीजा प्रकाशन र वितरण अभिभावकहरूको उपस्थितिमा गर्ने साथै परीक्षाफलको कक्षागत/विषयगत विश्लेषण र समीक्षा शिक्षक स्टाफ/विद्यालय व्यवस्थापन समिति बैठकमा गरी सुधारको क्षेत्र पहिचान र सोअनुसार सुधार योजना बनाउने,
- विद्यालयहरूमा शिक्षक पेसागत विकासका अवसरको उपलब्धता कमजोर अवस्थामा देखिएकाले शिक्षक र विद्यालय व्यवस्थापन समिति बिच छलफल गरी योजना निर्माण र कार्यान्वयन गर्ने,
- पेसागत विकास र शिक्षण सिकाइसँग सम्बन्धित रचनात्मक कार्य गर्ने शिक्षकलाई हौसला प्रदान गर्ने,
- विद्यालय व्यवस्थापन समिति, शिक्षक अभिभावक संघ तथा शिक्षक स्टाफ बैठकमा शिक्षण सिकाइसँग सम्बन्धित विषयवस्तुहरूमा अधिकतम छलफल गरी गराई उपयुक्त निर्णय लिने वातावरण मिलाउने,
- सरोकारवालाको सहभागितामा वार्षिक योजना/कार्यक्रम, विद्यालय सुधार योजना निर्माण र कार्यान्वयन गरी प्रगति/उपलब्धिहरू सार्वजनिक गर्ने,
- विद्यालयको आर्थिक तथा सामाजिक परीक्षणहरू नियमित गराई सुशासन र पारदर्शितालाई बढावा दिने तथा महत्त्वपूर्ण र आधारभूत अभिलेखहरू अद्यावधिकरूपमा सहजै उपलब्ध हुने गरी राख्नका लागि कार्यको बाँडफाँड र जिम्मेवारी तोक्ने,
- विद्यार्थीहरूको रुचि, शारीरिक/मानसिक अवस्थासमेतका आधारमा उपयुक्त किसिमका अतिरिक्त क्रियाकलापहरूमा प्रत्येक विद्यार्थी सहभागी हुने अवसरको सिर्जना गर्ने र उनीहरूको प्रतिभा पहिचान र प्रष्फुटनका लागि विभिन्न कार्यक्रमहरूको आयोजना साथै अन्यत्रबाट आयोजित कार्यक्रमहरूमा सहभागिताका लागि प्रोत्साहन गर्ने,
- स्पष्ट कार्य र भूमिकासहित विद्यालयमा बालक्लब, रेडक्रस, स्काउट, सदन आदि समूह गठन गर्ने र यस्ता समूहहरूलाई सक्रिय बनाउने,
- विद्यार्थीहरूको नियमितता वृद्धि गर्न तथा कक्षा छाड्ने र दोहोऱ्याउने दर कम गर्न परामर्श, घरदैलो, अभिभावकसँग व्यक्तिगत भेटघाट, पुरस्कार लगायतको व्यवस्था गर्ने,

- विद्यार्थीहरूको सिकाइ उपलब्धिको विश्लेषण गरी सुधार गर्नुपर्ने क्षेत्र/पक्षको पहिचान गर्ने र सुधारका लागि स्पष्ट कार्ययोजना बनाउने र जिम्मेवारी तोकी सोको कार्यान्वयन गर्ने,
- सेवाग्राही सन्तुष्टिमा सुधारका लागि सरोकारवालाहरूसँग निश्चित समय अन्तरमा नियमित भेला/अन्तरक्रिया गरी उनीहरूको विद्यालयप्रतिको दृष्टिकोण/गुनासो/प्रतिक्रिया लिने र आवश्यकताअनुसार सुधार गर्दै जाने,

२.३ कक्षा ८ अङ्ग्रेजी विषयको परीक्षण ढाँचा (Assessment Framework) विकास

शैक्षिक गुणस्तर परीक्षण केन्द्रको वार्षिक कार्यक्रमअनुसार राष्ट्रिय उपलब्धि परीक्षण कार्यका लागि कक्षा ८ को अङ्ग्रेजी विषयको परीक्षण ढाँचा विकास गर्ने कार्य सम्पन्न भयो । यस कार्यका लागि विश्वविद्यालयका प्राध्यापक, पाठ्यक्रम विकास केन्द्र तथा मानव स्रोत विकास केन्द्रका सम्बन्धित विषयका अधिकृतहरू र माध्यमिक शिक्षकहरूसमेतको उपस्थितिमा कार्यशाला गरी कार्य सम्पन्न गरिएको थियो । यस ढाँचाको विकास गर्दा कक्षा ८ को अङ्ग्रेजी विषयको पाठ्यक्रममा उल्लेख भएका सिकाइ उपलब्धिहरूलाई मुख्य आधार मानिएको थियो । यस ढाँचामा भाषाका चारवटै सिपमा आधारित भएर विद्यार्थीको अङ्ग्रेजी विषयको उपलब्धि परीक्षण गर्ने व्यवस्था गरिएको छ। यसका साथै ढाँचामा प्रश्नहरूको ६ वटा तहमा कायम गरिएको छ। पहिलो र दोस्रो तहलाई आधारभूत (Basic), तेस्रो, चौथो र पाँचौ तहलाई निपुण (Proficient) र छैठौं तहलाई उच्च (Advance) भनिएको छ। यस परीक्षण ढाँचालाई आगामी आर्थिक वर्षको सुरुमै सम्बन्धित विषय समितिबाट स्वीकृत गराई सोको आधारमा प्रश्न निर्माण गरी पूर्वपरीक्षणसमेत गरिनेछ। पूर्वपरीक्षणका आधारमा प्रश्नहरूको अन्तिमीकरण गरी सोही आर्थिक वर्षमा सम्पन्न हुने कक्षा ८ को राष्ट्रिय उपलब्धि परीक्षणमा अङ्ग्रेजी विषयलाई समेत समावेश गरिने छ।

२.३ समसामयिक शैक्षिक मुद्दामा अध्ययन अनुसन्धान

शैक्षिक गुणस्तर परीक्षण केन्द्रले शैक्षिक सन्दर्भमा रहेका समसामयिक मुद्दामा अध्ययन–अनुसन्धान गर्ने गराउने कार्य गर्दछ । शैक्षिक गुणस्तर परीक्षण केन्द्र सञ्चालन निर्देशिका २०७४अनुसार अनुसन्धान एकाइ तथा अध्ययन–अनुसन्धान विषय समितिको व्यवस्था रहेको छ । सो एकाइको संयोजन तथा समितिको सहयोगमा समसामयिक मुद्दाको छनोट गरी शीर्षक निर्धारण गर्ने र अध्ययन–अनुसन्धान कार्य सञ्चालन गर्ने गरिएको छ ।

यस केन्द्रले यस्ता समसामयिक अध्ययन–अनुसन्धानका लागि बजेट तथा कार्य क्षेत्रगत शर्त (TOR) निर्धारण गर्दछ। यसपछि अध्ययन अनुसन्धानका लागि प्रस्ताव आह्वान गरी प्राप्त प्रस्तावहरूको मूल्याङ्कन समितिबाट मूल्याङ्कन गरी संस्था छनोट गरिन्छ । छनोट भएका फर्म वा संघसंस्थाले अध्ययन अनुसन्धानका लागि आवश्यक साधन (Tools) तथा अनुसन्धान ढाँचा (Research Design) केन्द्र समक्ष पेस गर्छन्। पेश गरिएको ढाँचामा मूल्याङ्कन समितिले आवश्यक पृष्ठपोषण दिएर साधन अन्तिमीकरण गरेपश्चात् सरोकारवाला संस्थाबाट खटिएका विज्ञहरूले अनुसन्धानका लागि सम्बन्धित विषयक्षेत्रअनुसार अनुसन्धान कार्यअघि बढाउछन् । आ.व. २०७४/०७५ देखि केन्द्रमा गठित अध्ययन–अनुसन्धान विषय समितिले केन्द्रमार्फत

सम्पादन गरिने अध्ययन अनुसन्धान कार्यलाई प्राविधिक एवम् सैद्धान्तिक रूपबाट पृष्ठपोषण प्रदान एवम् गुणस्तर सुनिश्चित गर्ने अभिप्रायले केन्द्रमा अध्ययन अनुसन्धान विषय समितिको समेत प्रावधान रहेको छ ।

शैक्षिक गुणस्तर परीक्षण केन्द्रबाट २०७४।७५ हालसम्म भएका मामला अध्ययनहरू निम्नअनुसार रहेका छन्:

क्र.स.	अनुसन्धानको शीर्षक	बर्ष
१	शिक्षण सिकाइ प्रक्रियामा कक्षाकोठा अन्तरक्रियाको अवस्था एक अध्ययन	२०६८
२	जिल्ला शिक्षा कार्यालयबाट हुने सेवा प्रवाहको (शिक्षक व्यवस्थापन र तलवभत्तासम्बन्धी) प्रभावकारितासम्बन्धी एक अध्ययन	२०६८
३	विद्यालय व्यवस्थापन समितिमा महिला सदस्यको स्थान	२०६७
४	सामुदायिक र संस्थागत विद्यालयको शैक्षिक उपलब्धिको तुलनात्मक अध्ययन	२०६८
५	A comprehensive study on National Assessment of student Achievement and improvement in the System Element.	२०६८
६	उच्च तथा न्यून सिकाइ उपलब्धिसँग सम्बद्ध तत्वहरू विषयमा मामला अध्ययन	
७	उच्च तथा न्यून सिकाइ उपलब्धिसँग सम्बद्ध तत्वहरू विषयमा मामला अध्ययन	
८	Feasibility Study on Nepal's Participation in international assessment	२०७४
९	Study on Teachers preparation and planning for daily lession	२०७४
१०	Case study on identifying driving factors for high achieving public school in Nepal	२०७४
११	Teacher support System in Local level	२०७५

आ.व. २०७५/०७६ मा निम्नलिखित शैक्षिक मुद्दाहरूमा केन्द्रित रहेर गरिएका अध्ययन–अनुसन्धानका प्रतिवेदनहरू प्राप्त भएका छन् :

Study 1: Impact of NASA and PA studies on educational policy and practice

Objectives

- To review the previous reports of NASA and PA study and identify key areas of interventions and change at policy and practice levels
- To assess the extent which the NASA and PA studies and their recommendations contribute to bring improvement and changes in policy and practice both at the national and local levels.
- To identify the problems and challenges to translate the NASA and PA recommendations in practice.

Finding/Conclusion

In the field of education performance audit (review) has been emerging as a new innovative initiation to improve the quality education. The performance audit contributes three ways in educational improvement: First, the concerned (audited) institution do self-audit and get feedback from the external review, consequently they could internalize and get many insight during these process, which would be the automatic contributing factor for the improvement. Second, the audit report is made publicly available, the stakeholder become aware about the result (strengths and weakness) and they directly or indirectly inquire regarding audit result, which create pressure for the improvement. Third, sometimes and in some cases, to implement the findings and recommendations the facilitating and regulating bodies' role seems important and they either do help or take regulatory action. To convert this theoretical assumption lots of concentration and sensitive work is needed from tool preparation to auditing, at the implementation level to policy level. Expert preparation and process monitoring is also equally important. Sensitization regarding the need and importance of educational performance audit has also emerging as a crucial issue. It should be taken as a serious concerns that education is a micro phenomenon is directly connected with children's learning. Review of the reports and experience shows that less concentration has been paid yet, how gear up towards positive direction is the core concern in this regard.

Summing up

Better performing education systems around the world have a focus on quality and adequacy of education both in principle, legal frameworks and at the implementation level. To ensure quality, these systems have established internal quality control mechanisms and some form of external review process. These systems have in place a common culture of review, supervision and support. Major educational reforms, laying the foundation of review, evaluation and supervisions (educational quality assurance mechanisms), seem to have gained traction in the

_90s and since then many countries have developed robust systems of accountability and quality assurance approaches and methodologies. Entities charged with the responsibility of review, monitoring, supervision and control of schools include a national Inspectorate, municipalities and local school boards in the Netherlands; the Education Review Office (ERO) and school boards in New Zealand; the Office for Standards in Education, Children's Services and Skills (OFSTED), local authorities and local school boards in England; the Ministry of Education, Science and Technology (MEST) in Korea; municipalities, National Boards of Education, Evaluation Council in Finland; and the Institute of Evaluation in Poland (Acharya, 2012a).

While countries have their unique systems of accountability and support mechanisms, review or care and control. In 2011, Nepal has established the ERO under the Ministry of Education, Science and Technology (MOEST). The provisioned on Education Act, 2028 B.S. regarding the ERO has not fulfilled, the Chief of ERO has not nominated, and even the process has not been started yet. Reviewing the work accomplished up to now by ERO the areas of contribution, issues and challenges including areas of intervention has identified.

Enforcement of existing legal provision, preparation CD plan and its implementation, link between performance audit and support mechanism, post evaluation support, preparation of professional auditors, facilitating role of ERO in federal structure, expend the scope of audit, type of with system improvement, synchronizing audit and other monitoring activities, externality concern of ERO, orientation of stakeholders, team of expert at the provincial level, expend scope of audit, type up with system improve, synchronizing audit and other monitoring activities, externality and autonomy of concern of ERO, Orientation for the stakeholders, team of experts at the provincial level, capacitating local government, learning from experience, trust building of ERO, ERO should be ready for immediate help and piloting the low performing schools are the areas of intervention that recommended in the report.

सुझाएका थप अध्ययन अनुसन्धानको क्षेत्र :

- विद्यार्थीको उपलब्धिमा भिन्नता हुनका कारणहरू त्यी ठुला अध्ययनहरूले देखाएका छैनन् । त्यसैले उपलब्धिमा भिन्नता हुनुका कारण पहिचान गर्ने विषय क्षेत्रगत अध्ययनहरू गर्ने काम अबका दिनमा गर्नुपर्छ ।
- विद्यार्थीको उपलब्धिमा भिन्नता हुनुमा शिक्षा पद्धतिका निकायहरूको सक्षमता कमजोर हुनु हो भन्ने निचोडमा पुग्न सकिन्छ । त्यसैले ती निकायहरूको काम, कर्तव्य र अधिकार कसरी र कुन हदमा पूरा गरिरहेका छन्, बाधा के के छन् यस बारेमा अध्ययन गर्ने ।
- कम्तीमा एउटा स्थानीय तहका सबै शैक्षिक संस्थाको कार्यसम्पादन परीक्षण/मूल्याङ्कन परीक्षणको रूपमा नमुना परीक्षण गर्ने र त्यसका आधारमा प्रदेश सरकारको भूमिका र जनशक्ति आदि विषयमा निर्क्योल गर्ने ।

Study 2: Authority and responsibilities of the local government to regulate school education system: Understanding and practice

Objectives

- To analyze how different stakeholders perceive the roles and responsibilities of the local government to operate and manage basic and secondary education
- To explore the practice and variations, if any, to implement the shifting authority and responsibility of regulating school education system
- To identify barriers and challenges to implement administrative, academic and financial responsibilities of the local government regarding local education managemen

निष्कर्ष र प्राप्ति

- नयाँ प्रत्यायोजित जिम्मेवारीको वहन गर्ने विषयमा अन्योलता देखिन्छ । जस्तै विद्यालय व्यवस्थापन समितिको अध्यक्षता कसले गर्ने,अभिभावकबाट विर्वाचित प्रतिनिधिबाट स्रोतव्यक्ति राख्ने वा नराख्ने यदि नराख्ने भए निजले लिएको जिम्मेवारी कसले लिने ?
- शिक्षकको कार्यसम्पादन मूल्याङ्कन कसले गर्ने, स्थानीय सरकारले वा मन्त्रालय पद्धतिबाट हुने
- नीति नियम निर्माण गर्ने क्षमताको विकास स्थानीय स्तरमा अझै भइनसकेको कसले कसरी र कस्तो ऐन नियम बनाउनु पर्ने हो दुविधा कायम रहेको जस्तै पुरानै शिक्षा ऐन नियम अनुशरण गर्ने कि स्थानीय स्तरमा छुट्टै नियम बनाउने ।
- स्थानीय सरकारमा भएको शिक्षा हेर्ने शाखाको रिक्त दरबन्दी स्थानीय सरकारबाटै पूर्ति गर्ने या केन्द्रीय सरकारबाट पठाउने ।
- खासगरी स्थानीय तहमा प्रत्यायोजित जिम्मेवारी कार्यान्वयनमा मुख्य तीन खालका चुनौतीहरू देखा परेका छन् । जसमा आर्थिक र शैक्षिकभन्दा पनि प्रशासनिक चुनौती रहेको देखिन्छ । जस्तै, मानवीय स्रोतको अभाव, स्थानीय शिक्षा अधिकारी र समन्वय एकाइका शिक्षा अधिकारी बीचमा पदसोपानको असन्तुलन, नगरपालिकाका शिक्षा अधिकारी राजपत्राङ्कित द्वितीय रहेको तर शिक्षा विकास तथा समन्वय एकाइको शिक्षा अधिकारी शाखा अधिकृत रहेकोमा को कोप्रति उत्तरदायी हुने ?
- समन्वयको अभाव जस्तैः प्रदेशमा हुने शैक्षिक कार्यक्रममा स्थानीय विद्यालयलाई मात्र जानकारी दिने तर स्थानीय सरकार र एकाइलाई जानकारी नहुने, त्यस्तै एकाइको कार्यक्रममा पनि निश्चित विद्यालय र शिक्षकलाई मात्र जानकारी हुने, त्यस्तै स्थानीय सरकारका कार्यक्रमबारे पनि एकाइलाई जानकारी नहुने ।

सुझाएका अध्ययन अनुसन्धानको क्षेत्र

- विद्यालय, विद्यार्थी, शिक्षक र स्थानीय शिक्षा कर्मचारीको अनुपातमा के कस्तो हुनुपर्ने सोको वैज्ञानिक अध्ययन ।
- विद्यालय स्वायत्त हुनुपर्ने वा नपर्ने सोसम्बन्धी अध्ययन ।
- विद्यालयको बजेट कसले बनाउने विद्यालयले वा स्थानीय सरकारले ?

Study 3: Educational discourse in public media and its contribution towards policy, practice and improvements in school education

Objectives

- To review the educational news and reports published in public media, both print and electronic, and identify key areas of educational discourse and debates.
- To explore the roles media plays for contributing to school improvement and change.
- To investigate how school stakeholders are aware of educational news and report in public media, and, transformation in school.

Key Findings

- Education is the backbone of progress and development. No country with poor academic records has history of progress. Investment in the education is the investment for the better future. Education, therefore, should in the priority of the state. However, bettering the education solely by the government could be over expectation. It is therefore, important that all the sectors including the media play a constructive role towards bringing about the positive changes in the sector.
- One of the crucial finding of the research was that the media have started taking education as one of the important sectors. They have a designated reporter in the centre with a prime responsibility to cover the issues related to the education. Through thecontent analysis it was found that coverage of educational issues in the five print medium was encouraging. On an averageeach of them carried one education news every day which is a clear depiction that news and opinions related to the education do get space for the coverage. Another interesting finding was that the media have started gradually shifting towards the issue based news, often done exclusively, from covering the daily event and largely focusing on the quotations of the people.
- Covering the issue based news means unveiling the hidden facts, information and realties in the sector, which creates the public debate and also shapes the thinking of the people. Nepal has made a significant progress when it comes to ensuring an access to the education but the quality of the education remains a huge challenge. The findings suggested that the largest numbers of news covered by the five print mediums during the six months were related to the quality of education. Like everyone's motive, even media are focused on the quality over other issues. It was also an encouraging seeingthe issues of malpractices and irregularities occupied a large share in the media coverage. The media has have put close eyes on the infrastructure development basically those that were collapsed during the mega disaster back in 2015. The sufferings of the children in the lack of proper school building have been well covered by the media thereby, creating a pressure on the

stakeholders for their timely reconstruction. The legal dispute between the local and the central government continue to surface also got a good coverage in the media.

- The dynamics of the education reporting that of Kathmandu is different from that outside the Valley. The journalists from the districts have a compulsion to become jack of all the beats therefore; they end up just carrying the events. The journalists in the mofussil complain that noncooperation from the local government, which was a problem for them for the better reporting.
- The journalists both from the centre and outside the Valley have testimonials that their news have brought about the changes though that changes basically are limited to the school improvements. But there are also the instances where the local governments have changed their policies after the media reporting. The journalists from the federal Capital who have been predominantly covering the policy news have started experiencing that the situation is changing with the authority for the policy and even the law formulation going to the local level.
- In the age of information, everyone is eager to acquire as much information one can. In the survey, it was found that all the schools had subscription of any of the newspaper and they preferred to read reading the education related news. Nevertheless, they were not satisfied with the number of coverage on the issues. During the survey, the respondents revealed that they were not satisfied with way the news are covered. They blamed the negative news were preferred over the positive news.
- An overwhelming numbers of the respondents—72.5 percent—among total 45 respondents said the education coverage in the media, they have subscribed, is not adequate. When asked if the news are related to education, quality and learning achievement are on the focus of the media, 80 percent of the respondents said that it was very less. In interesting findings only 35 percent believed that the coverage of the media have made the positive impacts. However, no respondents said the media have made negative impact but 65 percent believed that it have both negative and positive impacts.
- While evaluating the news coverage the respondents said while many news are intended to bring about the positive changes, a majority of the news are on negative comments over the educational activities. They said they take coverage as the guiding tips for the betterment but some of the news are targeted at tarnishing the image. Some of news, they claimed, are published without proper study and research. They also claimed that the constructive aspect of the media is missing in the media coverage. They also appreciated the coverage on the irregularities and malpractices.

२.४ कक्षाकोठामा आधारित प्रारम्भिक पढाइ सीप परीक्षण

राष्ट्रिय प्रारम्भिक कक्षा पढाइ कार्यक्रम कार्यान्वयनका लागि विकास गरिएको न्यूनतम मापदण्डमा उल्लिखित मापदण्डहरूमध्ये पठन सीप परीक्षणमा कक्षा कोठामा आधारित प्रारम्भिक कक्षा पढाइ सीप परीक्षण (Classroom Based Early Grade Reading Assessment, CB-EGRA) गरिने भनी उल्लेख गरिएको छ ।

जसमा कक्षा २ का बालबालिकाहरू संलग्न हुने भनिएको छ ।

शैक्षिक गुणस्तर परीक्षण केन्द्रले वि.सं २०७२ मा नुवाकोट, भक्तपुर, काभ्रेपलाञ्चोक, चितवन र मकवानपुर प्रत्येक जिल्लामा ४/४ विद्यालयका कक्षा २ र ३ का २०/२० जना बालबालिकाहरूमा CB-EGRA गरिएको थियो ।

वि.सं. २०७३ देखि कार्यक्रमिक रूपले परीक्षण सुरु भएको CB-EGRA कार्यक्रममा ११ जिल्ला (धनकुटा, सप्तरी, पर्सा, भक्तपुर, मनाङ, मुस्ताङ, कास्की, दाङ, बाँके, बर्दिया र कञ्चनपुर) का २६०५ विद्यालयहरूमा कक्षा २ का ३५,९८३ र कक्षा ३ का ३६,४८५ गरी जम्मा ७२,४६८ बालबालिकाहरूको कक्षाकोठामा आधारित प्रारम्भिक कक्षा पठन सीप परीक्षण गरिएको थियो । उक्त परीक्षणमा सम्बन्धित बालबालिकाका लगभग ३५ हजार अभिभावक उपस्थित भई परीक्षण अवलोकन गर्नुका साथै परीक्षणको मुख्य नतिजा तत्कालै प्राप्त गरेको थिए ।

यसै गरी आ.व. २०७४/०७५ मा १२ जिल्ला (ताप्लेजुङ, धनुषा, रसुवा, तनहुँ, रूपन्देही, सुर्खेत, कैलाली, डडेल्धुरा र डोल्पा तथा रुकुम, सल्यान र जाजरकोटको १/१ स्थानीय तहका विद्यालयहरू जम्मा १२० गरी) को ३०४६ विद्यालयहरूमा CB-EGRA सञ्चालन गरिएको थियो । कक्षा २ का ३५,६५६ (१६,३१६ छात्र र १९,३४० छात्रा) तथा कक्षा ३ का ३६,१७६ (१६,६२७ छात्र र १९,५४९ छात्रा) गरी जम्मा ७१,८३२ विद्यार्थी सहभागी भएको र प्रति विद्यालय सरदर १३ जना अभिभावकले परीक्षण अवलोकन गर्नुका साथै नतिजा प्रबोधीकरणमा सहभागिता जनाएका थिए ।

यससम्बन्धी विवरण तलको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका ३ :

वर्ष	कक्षा	जिल्ला सङ्ख्या
२०७२ (सन् २०१६) नमूना परीक्षण	१,२ र ३	५ जिल्लाका २० विद्यालयबाट १,२०० विद्यार्थी
	१,२ र ३	५ जिल्लाका २० विद्यालयबाट १,२०० विद्यार्थी (अङ्ग्रेजीमा)
२०७३ (सन् २०१७)	२ र ३	११ जिल्लाका २,६०५ विद्यालयबाट ७२,००० विद्यार्थी
२०७४ (सन् २०१८)	२ र ३	१२ जिल्लाका ३,०४६ विद्यालयबाट ७१,८३२ विद्यार्थी

उल्लिखित परीक्षणका नतिजा सार्वजनिक भइसकेका छन् । शैक्षिक गुणस्तर परीक्षण केन्द्रले नतिजा तथा प्रतिवेदनहरू सार्वजनिक गर्नुका साथै विभिन्न माध्यमबाट सरोकारवालाहरूमा सोसम्बन्धी प्रबोधीकरण पनि गरेको छ ।

वि.सं. २०७३ देखि CB-EGRA सञ्चालन भएका जिल्लाका विद्यालयहरूमा वि.सं. २०७४ देखि निरन्तर रूपमा सो कार्यक्रम शैक्षिक सत्रको अन्त्यतिर सञ्चालन हुँदै आएको छ। यस कार्यक्रमलाई स्थानीयकरण गर्न आ.व. २०७५/०७६ मा दाङ र डडेल्धुरा जिल्लामा CB-EGRA साधन निर्माण कार्यशाला सम्पन्न भएका छन् । सो कार्यशालामा कक्षा २ मा नेपाली अध्यापन गर्ने शिक्षकहरू, नेपाली विषय अध्यापन गर्ने माध्यमिक शिक्षकहरू, आधारभूत विद्यालयका प्रधानाध्यापकहरू, पालिकाका शिक्षा शाखा र शिक्षा विकास तथा समन्वय

एकाइका पदाधिकारीहरूरूको सहभागिता रहेको थियो .

यसरी CB-EGRA लाई स्थानीयकरण गर्ने पहिलो कदमको रूपमा काम सुरुवात भएको छ र बाँकी जिल्लाहरूमा पनि प्रश्नावली लेखन र विकास कार्यशालाको कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने योजना रहेको छ ।

प्रारम्भिक बालविकास परीक्षण

प्रारम्भिक बालशिक्षा पाठ्यक्रम र प्रारम्भिमक बालविकास राष्ट्रिय न्यूनतम मापदण्डलाई आधार मानी शैक्षिक गुणस्तर परीक्षण केन्द्रबाट विकास भएको परीक्षण ढाँचा (Assessment Framework) को आधारमा शारीरिक, सामाजिक, भाषिक, बौद्धिक, संवेगात्मक र साँस्कृतिक विकासका ६ ओटा सक्षमताका क्षेत्र समेटिने गरी विज्ञहरूको सहभागितामा परीक्षण साधन विकास गरिएको छ ।

सोही आधारमा आर्थिक वर्ष २०७३।०७४ मा नेपालको सबै भौगोलिक क्षेत्रको प्रतिनिधित्व हुने गरी ५० बालविकास केन्द्रको कार्यसम्पादन परीक्षण र १८३५ बालबालिकामा सिकाइ तथा विकासस्तर परीक्षण गरिएको थियो । यस परीक्षणको मुख्य नतिजा र प्राप्तिहरू निम्नबमोजिम रहेको पाइयो ।

चार बर्षभन्दा कम उमेरका २३.२ र ६ बर्षभन्दा बढी उमेरका १८.८ प्रतिशत बालबालिकाहरू भर्ना भएको पाइयो । ४ प्रतिशत सहजकर्ताहरू कक्षा १० मात्र उत्तीर्ण रहेको पाइयो । सरसफाइका सम्बन्धमा ७७ प्रतिशत बालबालिका सचेत रहेको पाइएको छ । बालबालिकाको औसत उपलब्धि ८०.३ प्रतिशत, छात्राको ८०.७ र छात्रको ७९.९ प्रतिशत उपलब्धि रहेको पाइयो । यसै गरी सहजकर्ताको शैक्षिक योग्यता र सहजकर्ताको संख्यासँग बालबालिकाको उपलब्धिको सकारात्मक सम्बन्ध देखिएको छ । विद्यालयमा आधारित बालविकास केन्द्रको ८०.७ र समुदायमा आधारितको ७१.९ प्रतिशत उपलब्धि पाइयो । बालबालिकाको सामाजिक र भाषिक विकासमा राम्रो उपलब्धि रहेको साथै साँस्कृतिक विकासमा कम उपलब्धि रहेको पाइयो ।

यसै गरी आर्थिक वर्ष २०७४।०७५ मा नेपालको सबै भौगोलिक क्षेत्रको प्रतिनिधित्व हुने गरी ४४ बालविकास केन्द्रको कार्यसम्पादन परीक्षण र २९९ बालविकास केन्द्रका ३७६१ बालबालिकामा सिकाइ तथा विकासस्तर परीक्षण गरिएको थियो । यस परीक्षणको मुख्य नतिजा र प्राप्तिहरू निम्नबमोजिम रहेको पाइयो ।

करीब ३ प्रतिशत *struggling*, ५८ प्रतिशत *progressing* र ३९ प्रतिशत *on track* को तहमा रहेको पाइयो । यसलाई विश्लेषण गर्दा ३ प्रतिशतले सिक्न नसकेको हुँदा कक्षा १ मा अध्ययनका लागि तयार भएको पाइँदैन । ३८ प्रतिशतले अपेक्षाअनुरुप पूर्ण सिकाइ गरेको तथा ५९ प्रतिशतले मध्यमस्तरको सिकाइ गरेको अवस्था देखिन्छ । छात्राको उपलब्धि ७५.९ र छात्रको उपलब्धि ७६.२ प्रतिशत पाइएकोले खास भिन्नता नरहेको देखिन्छ । प्रदेशगत रूपमा विश्लेषण गर्दा प्रदेश ३ को ८२ प्रतिशत र सबैभन्दा कमजोर उपलब्धि कर्णाली प्रदेशको ६८ देखिएको छ भने अन्य प्रदेशको करीब समान स्तर देखिएको छ । जिल्लागत रूपमा विश्लेषण गर्दा काठमाडौ., झापा र पर्वतको उच्चस्तर तथा रसुवा र जुम्लाको न्यूनस्तरको उपलब्धि देखिएको छ ।

सुझावहरू

१. सहजकर्ताको योग्यता जति बढी छ त्यति नै राम्रो उपलब्धि देखिएकोले बढी योग्यताका सहजकर्ताहरूको व्यवस्थापनका लागि जोड दिनुपर्छ ।

२. समुदायमा आधारित बालविकास केन्द्रमा अलग्गै व्यवस्थापन समिति गठन भएको नपाइएकोले यो व्यवस्थालाई पुनरविचार गर्नुपर्ने देखिन्छ ।

२.५ नतिजा प्रवोधीकरण (Result dissemination)

आ.व. २०७४।०७५ मा यस केन्द्रबाट भएका परीक्षण, अध्ययन तथा अनुसन्धानका नतिजा प्रतिवेदनहरूको प्रवोधीकरण प्रदेश तथा स्थानीयस्तरमा सात प्रदेशका १५ स्थानमा करीब ७५० सरोकारवालामा संचालन गरिनुका साथै सुधारका लागि अपनाउन सकिने उपायहरूको बारेमा छलफल तथा अन्तर्क्रिया गरिएको थियो ।

२.६ वार्षिक योजना तथा बजेटमा समावेश नभएका तर सम्पन्न गरिएका कार्यक्रमहरू

(क) पृच्छा प्रतिक्रिया सिद्धान्त(Item Response Theory- IRT), मापदण्ड निर्धारण(Standar Setting)स्टाण्डर सेटिङ र तथ्याङ्क विश्लेषण(Data Analysis) सम्बन्धी राष्ट्रिय क्षमता विकास तालिम

शैक्षिक गुणस्तर परीक्षण केन्द्रको आयोजना तथा पहलकदमी, विश्व बैङ्कको आर्थिक तथा प्राविधिक सहयोग र जर्जियाका विज्ञहरूको सहजीकरणबाट शैक्षिक गुणस्तर परीक्षण केन्द्र, शिक्षा विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय, शिक्षा तथा मानव स्रोत विकास केन्द्र, पाठ्यक्रम विकास केन्द्र, राष्ट्रिय परीक्षा बोर्ड, त्रिभुवन विश्व विद्यालय, काठमाडौं विश्वविद्यालय लगायत अन्य संघसंस्थाहरूबाट गरेर जम्मा २० जना सहभागीहरूको २०७५ बैशाख २ देखि ६ सम्म काठमाडौंमा क्षमता विकास कार्यक्रम सञ्चालन गरिएको थियो ।

विषयवस्तु

तालिम कार्यक्रममा **पृच्छा प्रतिक्रिया सिद्धान्त (Item Response Theory- IRT)**को अवधारणा ठुलो परिमाणका शैक्षिक सर्वेक्षणहरूमा नतिजाको प्रवृतिको विश्लेषण,मापदण्ड निर्धारण, तथ्याङ् विश्लेषण र प्रतिवेदन निर्माणको सन्दर्भमा विश्वमा प्रचलित अत्याधुनिक विधिहरूको बारेमा सहभागीहरूलाई सिद्धान्त र अभ्यासको तालिम दिइएको थियो । यो कार्यक्रमले परीक्षणको सन्र्दमा राष्ट्रिय क्षमता विकास गरेको छ । शैक्षिक गुणस्तर परीक्षण केन्द्रले गर्ने क्रियाकलापहरूको प्रभावकारिता अभिवृद्धिमा यसले थप योगदान गरेको छ ।

(ख) प्रारम्भिक बालविकासको परीक्षणसम्बन्धी राष्ट्रिय क्षमता विकास कायक्रम

शैक्षिक गुणस्तर परीक्षण केन्द्रले प्रारम्भिक विकास केन्द्रका बालबालिकाहरूको परीक्षण गरी उनीहरूमा भएको विकासको अवस्था र बालविकास केन्द्रहरूको अवस्था परीक्षणको कार्य गरिरहेको छ । हालसम्म पूर्वपरीक्षण एक पटक र तीनओटा वास्तविक परीक्षणहरू सञ्चाल गरिसकेको छ । बालविकास परीक्षणमा प्रयोग हुने परीक्षण साधनहरू, कोवो टुलबक्स (Kobo Tool-Box), बालविकास परीक्षणबाट प्राप्त तथ्याङ्कहरूको

सङ्कलन, प्रशोधन, विश्लेषण र प्रतिवेदन निर्माणका आधुनिक अन्तराष्ट्रिय विधिहरूको सन्दर्भमा क्षमता विकास तालिमको आयोजना गरिएको थियो। उक्त तालिम शैक्षिक गुणस्तर परीक्षण केन्द्रको आयोजना तथा पहलकदमी, युनिसेफको आर्थिक तथा प्राविधिक सहयोगमा काठमाडौँमा सञ्चालन भएको थियो। कार्यक्रममा शिक्षा विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय, मन्त्रालय अन्तरगतका केन्द्रिय निकायहरू शिक्षा तथा मानव स्रोत विकास केन्द्र, पाठ्यक्रम विकास केन्द्र, शैक्षिक गुणस्तर परीक्षण केन्द्र, त्रिभुवन विश्वविद्यालय, काठमाडौँ विश्वविद्यालयलगायत राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय गैरसरकारी संघसस्थामा कार्यरत ३० जनाभन्दा बढी क्षमता विकास कार्यक्रममा सहभागी भएका थिए।

प्रारम्भिक बालशिक्षा पाठ्यक्रम र प्रारम्भिमक बालविकास राष्ट्रिय न्यूनतम मापदण्डलाई आधार मानी शैक्षिक गुणस्तर परीक्षण केन्द्रबाट विकास भएको परीक्षण ढाँचा (Assessment Framework) को आधारमा शारीरिक, सामाजिक, भाषिक, बौद्धिक, संवेगात्मक र साँस्कृतिक विकासका ६ ओटा सक्षमताका क्षेत्र समेटिने गरी विज्ञहरूको सहभागितामा परीक्षण साधन विकास गरिएको छ।

सोही आधारमा आर्थिक वर्ष २०७३।०७४ मा नेपालको सबै भौगोलिक क्षेत्रको प्रतिनिधित्व हुने गरी ५० बालविकास केन्द्रको कार्यसम्पादन परीक्षण र १,८३५ बालबालिकामा सिकाइ तथा विकासस्तर परीक्षण गरिएको थियो। यस परीक्षणको मुख्य नतिजा र प्राप्तिहरू निम्नबमोजिम रहेको पाइयो।

चार बर्षभन्दा कम उमेरका २३.२ र ६ बर्षभन्दा बढी उमेरका १८.८ प्रतिशत बालबालिकाहरू भर्ना भएको पाइयो। ४ प्रतिशत सहजकर्ताहरू कक्षा १० मात्र उत्तीर्ण रहेको पाइयो। सरसफाइका सम्बन्धमा ७७ प्रतिशत बालबालिका सचेत रहेको पाइएको छ। बालबालिकाको औसत उपलब्धि ८०.३ प्रतिशत, छात्राको ८०.७ र छात्रको ७९.९ प्रतिशत उपलब्धि रहेको पाइयो। यसै गरी सहजकर्ताको शैक्षिक योग्यता र सहजकर्ताको सङ्ख्यासँग बालबालिकाको उपलब्धिको सकारात्मक सम्बन्ध देखिएको छ। विद्यालयमा आधारित बालविकास केन्द्रको ८०.७ र समुदायमा आधारितको ७१.९ प्रतिशत उपलब्धि पाइयो। बालबालिकाको सामाजिक र भाषिक विकासमा राम्रो उपलब्धि रहेको साथै साँस्कृतिक विकासमा कम उपलब्धि रहेको पाइयो।

यसै गरी आर्थिक वर्ष २०७४/०७५ मा नेपालको सबै भौगोलिक क्षेत्रको प्रतिनिधित्व हुने गरी ४४ बालविकास केन्द्रको कार्यसम्पादन परीक्षण र २९९ बालविकास केन्द्रका ३,७६१ बालबालिकामा सिकाइ तथा विकासस्तर परीक्षण गरिएको थियो। यस परीक्षणको मुख्य नतिजा र प्राप्तिहरू निम्नबमोजिम रहेको पाइयो।

करीब ३ प्रतिशत सिकाइ समस्या (*Struggling*), ५८ प्रतिशत प्रगति उन्मुख (*Progressing*) र ३९ प्रतिशत अपेक्षित स्थिति (*On track*) को तहमा रहेको पाइयो। यसलाई विश्लेषण गर्दा ३ प्रतिशतले सिक्न नसकेको हुँदा कक्षा १ मा अध्ययनका लागि तयार भएको पाइदैन। ३८ प्रतिशतले अपेक्षाअनुरूप पूर्ण सिकाइ गरेको तथा ५९ प्रतिशतले मध्यमस्तरको सिकाइ गरेको अवस्था देखिन्छ। छात्राको उपलब्धि ७५.९ र छात्रको उपलब्धि ७६.२ प्रतिशत पाइएकोले खास भिन्नता नरहेको देखिन्छ। प्रदेशगत रूपमा विश्लेषण गर्दा प्रदेश ३ को ८२ प्रतिशत र सबैभन्दा कमजोर उपलब्धि कर्णाली प्रदेशको ६८ देखिएको छ भने अन्य प्रदेशको करीब समान स्तर देखिएको छ। जिल्लागत रूपमा विश्लेषण गर्दा काठमाडौँ, झापा र पर्वतको उच्चस्तर तथा रसुवा र जुम्लाको न्यूनस्तरको उपलब्धि देखिएको छ।

सुझावहरू

३. सहजकर्ताको योग्यता जति बढी छ त्यति नै राम्रो उपलब्धि देखिएकोले बढी योग्यताका सहजकर्ताहरूको व्यवस्थापनका लागि जोड दिनुपर्छ ।

४. समुदायमा आधारित बालविकास केन्द्रमा अलग्गै व्यवस्थापन समिति गठन भएको नपाइएकोले यो व्यवस्थालाई पुनर्विचार गर्नुपर्ने देखिन्छ ।

३. समग्र उपलब्धि, चुनौती, अवसर र भावी कार्यदिशा

शैक्षिक गुणस्तर परीक्षण केन्द्रले यसको स्थापना कालदेखि परीक्षण, सिपारिस, अध्ययन अनुसन्धान र क्षमता अभिवृद्धिसम्बन्धी कार्यहरू गर्दै आइरहेको छ । यो वार्षिक प्रतिवेदनले आर्थिक वर्ष २०७५/७६ मा भएका केन्द्रका गतिविधिहरू प्रतिबिम्बन हुने गरी एउटा सङ्क्षिप्त प्रतिवेदन तयार गर्न खोजिएको छ। शैक्षिक गुणस्तर परीक्षण केन्द्रको बार्षिक प्रतिवेदनमा केन्द्रको परिचय, यसको कार्य सञ्चालन प्रक्रिया, आर्थिक वर्ष २०७५।७६ सम्म गरिएका कार्यहरूको विवरण, यस आर्थिक वर्ष भित्र सम्पन्न भएका कार्यक्रमहरूको विवरणसहित उपलब्धि, चुनौती, अवसर, सुझावहरू र भावी कार्यदिशा प्रस्तुत गरिएको छ ।

देशको शैक्षिक अवस्थाको वास्तविक अवस्था पहिचान गरी योसँग सम्बन्धित तथ्याङ्क तथा सूचनाहरू आम सरोकारवालालाई प्रदान गरी समग्र सुधारको लागि प्रमाणमा आधारित पृष्ठपोषण प्रदान गर्ने मूल उद्देश्यका साथ शैक्षिक गुणस्तर परीक्षण केन्द्रको स्थापना भएको हो । यो उद्देश्य पूरा गर्नको लागि विद्यार्थी उपलब्धिको राष्ट्रिय परीक्षण, विद्यालय तथा शैक्षिक निकायहरूको कार्यसम्पादन परीक्षण, समसामयिक मुद्दाहरूमा अध्ययनअनुसन्धान र सरकारी तथा गैरसरकारी क्षेत्रहरूसित सहकार्य गर्दै परीक्षणको क्षेत्रमा राष्ट्रिय क्षमता विकासका कायक्रमहरू केन्द्रले सञ्चालन गर्दै आइरहेको छ ।

३.१ समग्र उपलब्धि

शैक्षिक गुणस्तर परीक्षण केन्द्रको स्थापना कालदेखि हालसम्म विद्यार्थी उपलब्धिको राष्ट्रिय परीक्षणतर्फ कक्षा ३ मा २ ओटा, कक्षा ५ मा ३ ओटा, कक्षा ८ मा ३ ओटा राष्ट्रिय परीक्षण सम्पन्न गरी सबै परीक्षणका प्रतिवेदनहरू सार्वजनिक भइसकेका छन् । त्यस्तै कक्षा १० को राष्ट्रिय परीक्षण सम्पन्न भइसकेको र यसको प्रतिवेदन तयारीको कार्य भइरहेको छ । बालविकास केन्द्रको कार्यसम्पादन परीक्षण र बालविकास केन्द्रका बालबालिकाहरूको सिकाइ स्तर तथा विकासको परीक्षण कार्य ३ पटक भइसकेको छ । त्यस्तै कक्षा २ र ३ मा पठन सीप परीक्षणका कार्यहरू पनि सम्पन्न भएका छन्

त्यस्तै विद्यालय तथा शैक्षिक निकायहरूको कार्य सम्पादन परीक्षणतर्फ हालसम्म ३,५९१ विद्यालय, साविक १०५ स्रोतकेन्द्र, ५३ जिल्ला शिक्षा कार्यालय, १ शैक्षिक तालिम केन्द्र, ३ शैत्रिय शिक्षा निर्देशनालय र ३ ओटा शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय अन्तरगतका केन्द्रीय निकायहरूको कार्यसम्पादन परीक्षणको कार्य सम्पन्न भइसकेको छ । त्यस्तै समसायिक विषयमा शैक्षिक अनुसन्धान सम्पन्न गरी तिनीहरूका प्रतिवेदनहरू सार्वजनिक गरिएका छन् ।

यसका साथसाथै विभिन्न सरकारी तथा गैरसरकारी सस्थाहरूसितको सहकार्यमा केन्द्रको पहलकदमीमा परीक्षणको क्षेत्रमा संसारभर विकास भएका आधुनिक विधि र प्रविधिहरूको बारेमा तालिम तथा क्षमता विकासका गतिविधिहरू सञ्चालन हुदै आएका छन् । यसबाट शैक्षिक गुणस्तर परीक्षण केन्द्र तथा अन्य केन्द्रीय निकायका कर्मचारीहरू र विश्व विद्यालय, अनुसन्धान केन्द्रहरू तथा अन्य संघसस्थामा आबद्ध व्यक्तिहरूको क्षमता विकासको कार्य भइरहेको छ ।

देशमा संघीयता लागू भएसँगै संघ, प्रदेश र स्थानीय तहमा शिक्षाका अधिकारहरू विभाजन भएको सन्दर्भमा केन्द्रले कक्षा ८ को परीक्षाको स्तरीकरणको लागि ७ ओटै प्रदेशहरूमा र भक्तपुर जिल्लाका २ ओटा नगरपालिकाहरूमा प्रश्न निर्माणसम्बन्धी कार्यशालाहरूमा प्राविधिक सहयोग प्रदान गर्ने कार्य गरेको छ ।

केन्द्रका कार्यहरूबाट आम सरोकारवाला शैक्षिक गुणस्तरसम्बन्धी बहसहरू चलिरहेका छन् । शिक्षासम्बन्धी चासो राख्ने आम सरकारी तथा गैरसरकारी सस्थाहरूलाई शिक्षाको अवस्था र सुधारको पाटो पहिल्याउनका लागि प्रमाणमा आधारित पृष्ठपोषण प्रदान गरेको छ । यसैले राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय क्षेत्रका सरोकारवाला माझ केन्द्र विश्वसनीय तथ्याङ्क तथा सूचनाहरूको स्रोतको रूपमा विकास भइरहेको छ ।

यसै सन्दर्भमा आर्थिक बर्ष २०७६।७७ को बजेट वक्तव्यमार्फत नेपाल सरकारले राष्ट्रपति शैक्षिक सुधार कोषको स्थापना गरी सामुदायिक शिक्षामा गुणस्तर अभिवृद्धि गर्ने कार्यक्रम घोषणा गरेको छ । त्यस्तै शैक्षिक गुणस्तर परीक्षण केन्द्रका अनुसन्धानहरूले स्थापना कालदेखि नै सामुदायिक विद्यालयहरूको गुणस्तर सुधार गर्नुपर्दछ भन्ने सुझाव अनुरूप नेपाल सरकारले बजेट वक्तव्यमार्फत विक्रम सम्वत २०७६ देखि २०८५ लाई सामुदायिक विद्यालय शैक्षिक गुणस्तर अभिवृद्धि दशकको रूपमा अघि बढाएको छ ।

पाठ्यक्रम विकास केन्द्रमार्फत पाठ्यपुस्तकहरूको गुणस्तर सुधार गर्दै क्रमशः रङ्गिन पाठ्यपुस्तकहरू निर्माण गर्दै जाने कार्यक्रम गर्दै आइरहेको छ । त्यस्तै नेपाल सरकारले विभिन्न जिल्लाका विद्यालयहरूमा दिवा खाजा जस्ता कार्यक्रम र दलित, जनजाति, छात्रा आदि समूहलाई छात्रवृत्तिको व्यवस्था गरी उपलब्धि बढाउनका लागि प्रयास गर्दै विभिन्न समूहहरूको बिचमा रहेको उपलब्धिको खाडल कम गरी शिक्षाको गुणस्तर सुधार गर्ने र समता कायम गर्न पहलकदमी लिएको देखिन्छ ।

यसको साथसाथै शिक्षासँग सम्बन्धित अनुसन्धानहरूमा, शिक्षासम्बन्धी योजना निर्माणमा शैक्षिक गुणस्तर परीक्षण केन्द्रका प्रकाशनहरू सन्दर्भ तथा स्रोतको रूपमा व्यापक रूपमा प्रयोग भएको देखिन्छ । परिवर्तित सन्दर्भमा स्थानीय तहहरूले आआफ्नो स्थानीय तहमा शिक्षाको अवस्था पहिचान गरी तदनुरूप नीतिहरू निर्माण गर्ने अभिप्रायका साथ अगाडि बढिरहेका छन् । शैक्षिक गुणस्तर परीक्षण केन्द्रले परीक्षणको सन्दर्भमा क्षमता विकासमा प्राविधिक सहयोग गरिदेओस् भन्ने स्थानीय तहको अभिप्रायलाई संबोधन गर्ने प्रयास स्वरूप प्रतिवेदनहरूको प्रबोधीकरण गर्ने गरिएको छ ।

अर्को उपलब्धि शैक्षिक गुणस्तर परीक्षण केन्द्रले विभिन्न राष्ट्रिय तथा अन्तराष्ट्रिय अभ्यासहरूको पुनरावलोकन गर्दै, स्वमूल्याङ्कनमार्फत केन्द्रले प्रयोग गर्ने साधनहरू, प्रतिवेदनको गुणस्तर, तथ्याङ्क तथा सूचनाहरूको सङ्कलन, प्रशोधन र विश्लेषणमा निरन्तर सुधार र विकास गर्दै गइरहेको छ ।

३.२ चुनौती र अवसर

शैक्षिक गुणस्तर परीक्षण केन्द्रले परीक्षणको क्षेत्रमा विभिन्न अन्तराष्ट्रिय परीक्षणहरूले प्रयोग गर्दै आइरहेको विधि र प्रविधिहरूको प्रयोग गर्ने गरेको छ। यो विधि र प्रविधिमा अभ्यस्त जनशक्तिको देशभित्र अत्यन्तै अभाव छ। त्यसैले शैक्षिक गुणस्तर परीक्षण केन्द्रमा यो कार्यमा संलग्न प्राविधिकहरूको साथसाथै विश्वविद्यालय तथा अनुसन्धान केन्द्रका जनशक्तिको क्षमता विकासका कार्यक्रमहरू सञ्चालन गरी यसका कार्यहरूलाई दिगोपन दिने र थप परिष्कृत बनाउनु एउटा जल्दोबल्दो चुनौती हो।

त्यस्तै क्षमता अभावका कारण शैक्षिक गुणस्तर परीक्षण केन्द्रले सङ्कलन गरेका तथ्याङ्क तथा सूचनाहरूबाट आम सरोकारवालाहरूले प्रयोग गर्न मिल्ने दस्ताबेजहरू शिक्षक प्रतिवेदन, जर्नलहरू आदि पर्याप्त मात्रामा प्रकाशन र निर्माण गर्न सकिएको छैन। त्यसैले तथ्याङ्क र सूचनाहरू अझै प्रयोगयोग्य बनाउनु अर्को चुनौती हो।

त्यस्तै शिक्षा क्षेत्रका अभ्यासकर्ताहरूको सहभागितामा केन्द्रका नतिजाहरूको विश्लेषण गर्दै यसले देखाउन खोजेका मुख्य मुख्य कुराहरू के के हुन ? यसको सुधारको लागि के के गर्न सकिन्छ ? सुधारको लागि कसले के के गर्ने ? भन्ने सन्दर्भमा Post NASA Invervention Plan विकास गरी कार्यान्वयनमा ल्याउन सकिएको छैन। यो अर्को चुनौती हो।

यति हुँदाहुदै पनि शिक्षाका सरोकारवालाले शैक्षिक गुणस्तर परीक्षण केन्द्रका प्रतिवेदनहरूलाई चासोका साथ हेर्ने गरेको देखिन्छ। शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालय र केन्द्र स्वयंको पहलकदमीमा सीमित मात्रामा भएपनि अन्तर्राष्ट्रिय स्तरमा परीक्षणको क्षेत्रमा कार्य गर्ने नेटवर्कमा केन्द्रको सहभागीता विस्तारै बढ्दै जानु केन्द्रका कार्यहरूमा थप प्रभावकारिता ल्याउनका लागि अवसर हो। त्यस्तै संविधानमा नै स्थानीय तहले आफ्नो स्थानीयतह भित्रको उपलब्धि परीक्षण गर्ने अधिकार प्रदान गरेको, केन्द्रका कार्यहरूमा सहभागी भएका शिक्षक, प्राध्यापक तथा शिक्षा तथा विज्ञान प्रविधि मन्त्रालय अन्तरगतका कर्मचारीहरूको परीक्षणका सन्दर्भमा प्रत्यक्ष र परोक्ष रूपमा क्षमता विकास भइरहेको छ। यो अर्को अवसर हो।

३.३ सुझाव

केन्द्रले गरिरहेका कार्यहरू थप विश्वसनीय, दिगो र सिर्जनशील बनाउनको लागि नमुना छनोट, तथ्याङ्क तथा सूचना सङ्कलन, प्रशोधन, विश्लेषण र प्रतिवेदन लेखनका क्षेत्रमा कार्य गर्ने पर्याप्त जनशक्ति तयार गर्न क्षमता विकासमा ध्यान दिनुपर्दछ।

अन्य देशहरूले विभिन्न अन्तर्राष्ट्रिय तथा क्षेत्रीय परीक्षणहरूमा भाग लिएर अन्तर्राष्ट्रिय स्तरमा आफ्नो देशको शैक्षिक अवस्था पहिचान गर्ने र यसैमार्फत राष्ट्रिय परीक्षणको लागि क्षमता विकास गर्ने कार्य गरिरहेका छन्। नेपाल अहिलेसम्म कुनै पनि अन्तर्राष्ट्रिय स्तर र क्षेत्रीय स्तरको परीक्षणमा सहभागी नभएकोले यसको सम्भाव्यता अध्ययन गरी ठोस पहलकदमी लिनु जरुरी देखिन्छ।

अझै पनि केन्द्रसँग पर्याप्त प्राविधिक जनशक्तिको अभाव, भएको जनशक्तिको क्षमता विकास गरी चुस्त दुरुष्त बनाउन नसकिएको कारण काम गराई र गुणस्तरमा अपेक्षित उपलब्धि हासिल गर्न कठिन भएकोले यसमा तत्काल सुधार गर्नु जरुरी छ ।

कार्यसम्पादन परीक्षणका नतिजाहरूका आधारमा विद्यालयहरूलाई प्रोत्साहन अनुदानको व्यवस्था गर्न उपयुक्त हुने देखिन्छ । परीक्षण साधनलाई विद्यालयले स्वःमूल्याङ्कनको साधनको रूपमा प्रयोग गरी आँफै सुधारका क्षेत्र पहिचान गर्न सक्दछन् । परीक्षणबाट प्राप्त भएका प्रतिवेदन र सोका सुझावहरूलाई स्थानीय तहले शैक्षिक व्यवस्थापन सुधारका लागि विश्वसनीय सूचनाको रूपमा प्रयोग गर्न सक्दछन् ।

केन्द्रलाई थप स्वायत्तता प्रदान गर्दै यसका नतिजाहरू अझै विश्वसनिय र सरोकारवाला मैत्री विभिन्न प्रकारका प्रतिवेदनहरू तयार गरी नीति निर्माणको लागि थप प्रमाण र पृष्ठपोषण प्रदान गर्दै नतिजाको उपयोग सुधारमा झल्काउनु पर्ने देखिन्छ ।

३.४ निष्कर्ष

यो वार्षिक प्रतिवेदबाट शैक्षिक गुणस्तर परीक्षण केन्द्रले गरेका कार्यहरूको बारेमा सूचना सम्प्रेषण गर्ने, केन्द्रका कार्यहरूको सन्दर्भमा आम सरोकारवालाका पृष्ठपोषण प्राप्त हुने अपेक्षा राखिएको छ । यसबाट केन्द्रका कार्यहरूमा थप प्रभावकारिता र गुणस्तरीयता ल्याउन सकिन्छ । त्यस्तै यसमा उल्लेखित सुझावहरूले केन्द्रका कार्यहरूलाई थप व्यवस्थित र प्रभावकारी बनाउन मन्त्रालय तथा अन्य निकायहरूले गर्नुपर्ने कार्य तथा सहयोग पहिचान सहज भई तदनुकूल व्यवस्थापनमा सहजीकरण हुन सहयोग पुग्ने विश्वास गर्न सकिन्छ ।

अन्तमा शैक्षिक गुणस्तर परीक्षण केन्द्रबाट सञ्चालन भएका विद्यार्थीको उपलब्धि परीक्षणसम्बन्धी कार्यहरू, विद्यालय तथा शैक्षिक निकायहरूको कार्य सम्पादन परीक्षणसम्बन्धी कार्यहरू, क्षमता विकाससम्बन्धी कार्यहरू र नतिजाहरूको प्रबोधीकरणसम्बन्धी कार्यहरूमा सहयोग पुऱ्याउनु हुनेसबैलाई धन्यवाद दिँदै अगामी दिनमा यहाँहरूको थप साथसहयोग र सहकार्यका लागि अनुरोध गर्दै परीक्षण समितिको निर्णयअनुसार शिक्षा, विज्ञान तथा प्रविधि मन्त्रालयमार्फत राष्ट्रिय शिक्षा परिषद्मा पेस गरिएको छ ।

अनुसूचीहरू

अनुसूची १: आर्थिक वर्ष २०७५/७६ मा शैक्षिक गुणस्तर परीक्षण केन्द्रले गरेका प्रकाशनहरूको सूची

- कक्षा ५ का विद्यार्थीको सिकाइ उपलब्धि परीक्षणको मुख्य प्रतिवेदन २०७५
- कक्षा ५ का विद्यार्थीको सिकाइ उपलब्धि परीक्षणको सारांश सार्वजनिक प्रतिवेदन २०७५
- प्रारम्भिक बालविकास केन्द्रका बालबालिकाहरूको सिकाइ तथा विकास स्तर तथा केन्द्रको परीक्षणसम्बन्धी परीक्षणको नतिजा, २०७५
- प्रारम्भिक बालविकास केन्द्रका बालबालिकाहरूको सिकाइ तथा विकास स्तर तथा केन्द्रको परीक्षणसम्बन्धी परीक्षणको नतिजा संक्षिप्त प्रतिवेदन, २०७५
- शैक्षिक गुणस्तर परीक्षण केन्द्रको परिचयात्मक पुस्तिका (Brochure) (नेपाली र अङ्ग्रेजी

अनुसूची २: आर्थिक वर्ष २०७४/७५ मा शैक्षिक गुणस्तर परीक्षण केन्द्रले गरेका प्रकाशनहरूको सूची

१. शैक्षिक गुणस्तर परीक्षण केन्द्र सञ्चालन निर्देशिका, २०७४ । प्रकाशनको स्वरूप : विद्युतीय तथा मुद्रित ।

२. विद्यालय कार्यसम्पादन परीक्षण ढाँचा, २०७४ (परिमार्जित) । प्रकाशनको स्वरूप : विद्युतीय तथा मुद्रित ।

३. *Assessment Framework for Grade 5 in Mathematics and Nepali for NASA 2018, (2018).* Forms of Publication: Electronic and Printed.

४. *Assessment Framework for Grade 10 in Mathematics, Nepali, Science and English for NASA 2019, (2018).* Forms of Publication: Electronic and Prented.

५. शैक्षिक निकायहरूको कार्यसम्पादन २०७३/०७४ समष्टिगत प्रतिवेदन, २०७४ । प्रकाशनको स्वरूप : विद्युतीय तथा मुद्रित ।

६. *NASA 2017 Technical Report, 2018*. Forms of Publication: Electronic and Printed.

७. *NASA 2017 Public Report, 2018.* Forms of publication: Electronic and Printed.

८. *CB-EGRA 2017: Overall report, 2017.* Forms of Publication: Electronic and Printed.

९. विद्यार्थी उपलब्धिको राष्ट्रिय परीक्षण २०१७ सङ्क्षिप्त प्रतिवेदन, २०७५ । प्रकाशनको स्वरूप : विद्युतीय तथा मुद्रित ।

१०. *Report on Assessment of ECD, 2018.* Forms of publication:Electronic and printed

११. *Report on an assessment of technical and vocational education programme of secondary schools in Nepal (2018).* Forms of Publication: Electronic.

१२. *Report on action Research in Schools: An analysis of policy and practice (2018)*. Forms of Publication: Electronic.

१३. *Report on teacher support system at local level: Present status and future needs (2018).*

Forms of Publication: Electronic.

१४. *Report on an analysis of student assessment practice at school level in Nepal (2018).* Forms of Publication: Electronic.

अनुसूची ३: आ.व. २०७३/७४ सम्मका शैक्षिक गुणस्तर परीक्षण केन्द्रका प्रकाशनहरूको सूची

१) शिक्षण सिकाइ प्रक्रियामा कक्षाकोठा अन्तरक्रियाको अवस्था–एक अध्ययन (वि. सं. २०६८)। प्रकाशनको स्वरूप : विद्युतीय ।

२) जिल्ला शिक्षा कार्यालयबाट हुने सेवा प्रवाहको (शिक्षक व्यवस्थापन र तलबभत्तासम्बन्धी) प्रभावकारितासम्बन्धी एक अध्ययन (वि. सं. २०६८)। प्रकाशनको स्वरूप : विद्युतीय ।

३) विद्यालय व्यवस्थापन समितिमा महिला सदस्यको स्थान (वि. सं. २०६८) । प्रकाशनको स्वरूप : विद्युतीय ।

४) सामुदायिक र संस्थागत विद्यालयको शैक्षिक उपलब्धिको तुलनात्मक अध्ययन (वि. सं. २०६८) । प्रकाशनको स्वरूप : विद्युतीय ।

५) *A Comprehensive Study Report on National Assessment of Student Achievement and Improvement in the System Element (2012 / 2068 BS).* Forms of Publication: Electronic.

६) *NASA 2011 Report (Grade 8 in Mathematics, Nepali and Social study) (2013).* Forms of Publication: Electronic.and Printed.

७) विद्यार्थी उपलब्धिको राष्ट्रिय परीक्षण २०११ को सङ्क्षिप्त प्रतिवेदन, (२०६८) । प्रकाशनको स्वरूप : विद्युतीय तथा मुद्रित ।

८) *NASA 2013 Report (Grade 8 in Mathematics, Nepali and Science) (2015).* Forms of Publication: Electronic.and Printed.

९) विद्यालय तथा निकायगत कार्यसम्पादन परीक्षण समष्टिगत प्रतिवेदन-२०७०/७१, (वि.सं. २०७२) । प्रकाशनको स्वरूप : विद्युतीय तथा मुद्रित ।

१०) विद्यार्थी सिकाइ उपलब्धि तथा कार्यसम्पादन परीक्षण अभिमुखीकरण प्रशिक्षण निर्देशिका, (वि.सं. २०७२)। प्रकाशनको स्वरूप : विद्युतीय तथा मुद्रित ।

११) विद्यार्थी उपलब्धिको राष्ट्रिय परीक्षण २०१३ को सङ्क्षिप्त प्रतिवेदन, (वि.सं.२०७३। प्रकाशनको स्वरूप : विद्युतीय तथा मुद्रित ।

१२) *NASA 2012 Report (Grade 3 and 5 in Mathematics and Nepali for Grade 3 and 5, and English for Grade 5) (2015).* Forms of Publication: Electronic.and Printed.

१३) विद्यार्थी उपलब्धिको राष्ट्रिय परीक्षण २०१२ को सङ्क्षिप्त प्रतिवेदन, (वि.सं.२०७३)। प्रकाशनको स्वरूप : विद्युतीय तथा मुद्रित ।

१४) उच्च तथा न्यून सिकाइ उपलब्धिसँग सम्बद्ध तत्वहरू विषयमा मामला अध्ययन–१ (वि.सं.२०७३) । प्रकाशनको स्वरूप : विद्युतीय ।

१५) उच्च तथा न्यून सिकाइ उपलब्धिसँग सम्बद्ध तत्वहरू विषयमा मामला अध्ययन–२ (वि.सं.२०७३) । प्रकाशनको स्वरूप : विद्युतीय ।

१६) कार्यसम्पादन परीक्षण प्रतिवेदन (निकाय तथा विद्यालय) -२०७२ (वि. सं. २०७३)। प्रकाशनको स्वरूप : विद्युतीय तथा मुद्रित ।

१७) कार्यसम्पादन परीक्षण प्रतिवेदन (निकाय तथा विद्यालय) -२०७३ (वि. सं. २०७३) । प्रकाशनको स्वरूप : विद्युतीय तथा मुद्रित ।

१८) शैक्षिक निकायहरूको कार्यसम्पादन २०७३/७४ समष्टिगत प्रतिवेदन (वि. सं. २०७४) । प्रकाशनको स्वरूप : विद्युतीय तथा मुद्रित ।

१९) *Feasibility Study on Nepal's participation in international assessment (2073 BS).* Forms of publication: Electronic.

२०) *NASA 2015 Report (Grade 3 and 5 in Mathematics and Nepali) (2016).* Forms of Publication: Electronic.and Prented.

२१) विद्यार्थी उपलब्धिको राष्ट्रिय परीक्षण २०१५ को सङ्क्षिप्त प्रतिवेदन, (२०७३) । प्रकाशनको स्वरूप : विद्युतीय तथा मुद्रित ।

२२) विद्यार्थी उपलब्धिको राष्ट्रिय परीक्षण २०११, २०१२, २०१३, २०१५को सङ्क्षिप्त तुलनात्मक प्रतिवेदन, (२०७३) । प्रकाशनको स्वरूप : विद्युतीय तथा मुद्रित ।

२३) शिक्षण सुधार योजना निर्माणसम्बन्धी प्रशिक्षक निर्देशिका (२०७३) । प्रकाशनको स्वरूप : विद्युतीय तथा मुद्रित ।

२४) *Study on teachers' preparation and planning for daily lessons (2074 BS*). Forms of publication: Electronic.

२५) *Case study on identifying driving factors for high achieving public schools in Nepal (2074 BS).* Forms of publication: Electronic.

२६) *Assessment Framework for Grade 8 in Mathematics, Nepali and Science for NASA 2017, (2018).* Forms of Publication: Electronic and Printed.

२७) *Assessment Framework for Classroom based Early Grade Reading Assessment (CB-EGRA, 2017, (2017).* Forms of Publication: Electronic.

२८) *An assessment of technical and vocational education program of secondary schools in Nepal, 2074*

अनुसूची ४: शैक्षिक गुणस्तर परीक्षण केन्द्रको संगठन संरचना

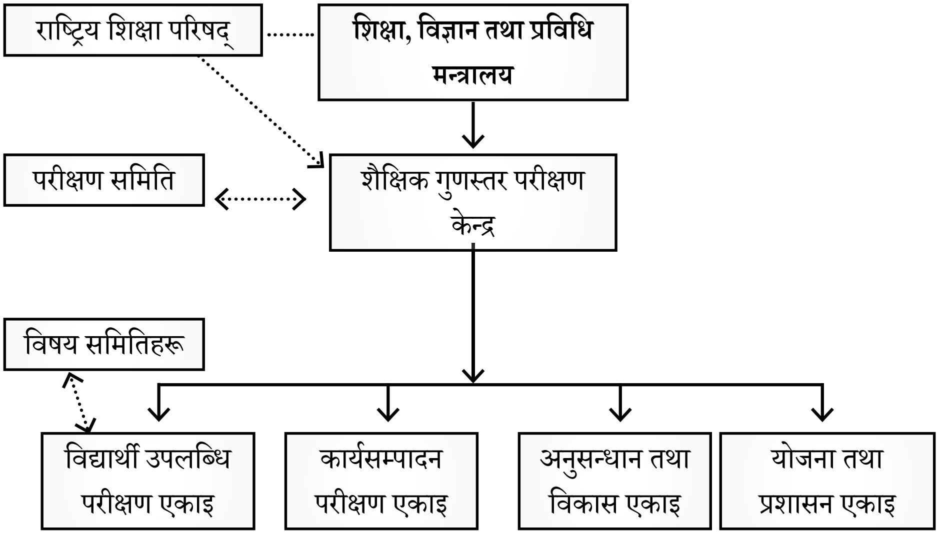

अनुसूची ५: शैक्षिक गुणस्तर परीक्षण केन्द्रमा कार्यरत कर्मचारीहरूको विवरण

क्र.सं.	पद	नाम थर	एकाइ
१	महानिर्देशक	टेकनारायण पाण्डे	शैक्षिक गुणस्तर परीक्षण प्रमुख
२	निर्देशक	अनुपम चन्द्र श्रेष्ठ	योजना अनुगमन तथा प्रशासन
३	निर्देशक	हरि प्रसाद अर्याल	कार्यसम्पादन परीक्षण
४	निर्देशक	नरायण प्रसाद झा	अनुसन्धान तथा विकास
५	निर्देशक	उत्तर कुमार पराजुली	विद्यार्थी उपलब्धि परीक्षण
६	शाखा अधिकृत	तारानाथ निरौला	कार्यसम्पादन परीक्षण
७	शाखा अधिकृत	शशी पोखेल	कार्यसम्पादन परीक्षण
८	शाखा अधिकृत	नृपध्वज मगर	अनुसन्धान तथा विकास
९	शाखा अधिकृत	इन्दिरा बुढाथोकी	अनुसन्धान तथा विकास
१०	शाखा अधिकृत	दिवाकर शर्मा	योजना अनुगमन तथा प्रशासन
११	लेखा अधिकृत	पुष्पा खत्री	योजना अनुगमन तथा प्रशासन
१२	शाखा अधिकृत	प्रकाश कुमार खरेल	योजना अनुगमन तथा प्रशासन
१३	शाखा अधिकृत	परशुराम तिवारी	विद्यार्थी उपलब्धि परीक्षण
१४	प्रविधिक अधिकृत	श्यामप्रसाद आचार्य	विद्यार्थी उपलब्धि परीक्षण
१५	शाखा अधिकृत	देवीराम आचार्य	विद्यार्थी उपलब्धि परीक्षण
१६	प्रविधिक अधिकृत	लवदेव भट्ट	विद्यार्थी उपलब्धि परीक्षण
१७	नायव सुब्बा	शर्मिला भट्टराई	योजना अनुगमन तथा प्रशासन
१८	प्राविधिक सहायक	गोविन्द कोइराला	योजना अनुगमन तथा प्रशासन
१९	नायव सुब्बा	कुसुम रिमाल	योजना अनुगमन तथा प्रशासन
२०	कम्प्युटर अप्रेटर	रोजन राजभण्डारी	योजना अनुगमन तथा प्रशासन
२१	सवारी चालक	काले तामाङ	योजना अनुगमन तथा प्रशासन
२२	कार्यालय सहयोगी	सीता थापा	योजना अनुगमन तथा प्रशासन
२३	कार्यालय सहयोगी	तुलसा दङ्गाल	योजना अनुगमन तथा प्रशासन
२४	कार्यालय सहयोगी	अष्टमान महर्जन	योजना अनुगमन तथा प्रशासन

अनुसूची ६: शैक्षिक गुणस्तर परीक्षण केन्द्रका विषय समितिहरूको विवरण

१) नेपाली विषय समिति

क्र.सं.	पद	नाम थर	कार्यरत पद र ठेगाना
१	अध्यक्ष	डा. पारसमणि भण्डारी	प्राध्यापक- शिक्षा शास्त्र केन्द्रीय विभाग, त्रिवि, किर्तिपुर
२	सदस्य	डा. राजेन्द्र खनाल	उपप्राध्यापक- शिक्षा शास्त्र केन्द्रीय विभाग, त्रिवि, किर्तिपुर
३	सदस्य	श्री लक्ष्मण प्रधान	माध्यमिक शिक्षक - इपिएस मावि काठमाडौं
४	सदस्य	श्री विष्णु रिमाल	माध्यमिक शिक्षक . - ज्ञानोदय मावि काठमाडौं
५	सदस्य	श्री केदार दहाल	माध्यमिक शिक्षक - विश्व निकेतन मावि काठमाडौं
६	सदय	इन्दु खनाल	पठ्यक्रम अधिकृत - पाठ्यक्रम विकास केन्द्र सानोठिमी
७	सदस्य	श्री रजनी धिमाल	नेपाली विषय पा.अ. - शिक्षा तथा मावन स्रोत विकास केन्द्र
८	सदस्य सचिव	श्री देवीराम आचार्य	अधिकृत - शैक्षिक गुणस्तर परिक्षण केन्द्र, सानोठिमी

२) गणित विषय समिति

क्र.सं.	पद	नाम थर	कार्यरत पद र ठेगाना
१	अध्यक्ष	डा. हरिप्रसाद उपाध्याय	प्राध्यापक- शिक्षा शास्त्र केन्द्रीय विभाग, त्रिवि, कीर्तिपुर
२	सदस्य	डा. वेदराज आचार्य	सहप्राध्यापक- शिक्षा शास्त्र केन्द्रीय विभाग, त्रिवि, कीर्तिपुर
३	सदस्य	श्री रमेशप्रसाद अवस्थी	हिमालय ह्वाइट हाउस कलेज, काठमाडौं
४	सदस्य	श्री राजकुमार माथेमा	माध्यमिक शिक्षक - सैनिक आवासीय मावि भक्तपुर
५	सदस्य	श्री शोभा अधिकारी	माध्यमिक शिक्षक - चाँगुनारायण मावि भक्तपुर
६	सदस्य	श्री हरिनारायण उपाध्याय	प्रअ/माध्यमिक शिक्षक - स्कोलर्स होम एकेडेमी काठमाडौं
७			
८	सदस्य सचिव	श्री श्यामप्रसाद आचार्य	गणित विषयको विषयगत अधिकृत - शैगुपके सानोठिमी

३) अङ्ग्रेजी विषय समिति

क्र.सं.	पद	नाम थर	कार्यरत पद र ठेगाना
१	अध्यक्ष	डा. विनोद लुइँटेल	प्राध्यापक- शिक्षा विकास तथा अनुसन्धान केन्द्र, त्रिवि, बल्खु
२	सदस्य	डा. प्रेम फ्याक	सहप्राध्यापक- शिक्षा शास्त्र केन्द्रीय विभाग, त्रिवि, कीर्तिपुर
३	सदस्य	श्री विश्वनाथ कर्माचार्य	अध्यक्ष - बगलामुखी क्याम्पस ललितपुर

क्र.सं.	पद	नाम थर	कार्यरत पद र ठेगाना
४	सदस्य	श्री लालमणि जोशी	माध्यमिक शिक्षक - शान्ति विद्याश्रम, ललितपुर
५	सदस्य	श्री मधु उपाध्याय	माध्यमिक शिक्षक - एसओएस मावि भक्तपुर
६	सदस्य	श्री दिनेश थापा	माध्यमिक शिक्षक - किटनी मावि ललितपुर
७	सदस्य	श्री नवीन खड्का	अङ्ग्रेजी विषय पा.अ. - पाठ्यक्रम विकास केन्द्र सानोठिमी
८	सदस्य सचिव	श्री परशुराम तिवारी	अङ्ग्रेजी विषयको विषयगत अधिकृत - शैगुपके सानोठिमी

४) विज्ञान विषय समिति

क्र.सं.	पद	नाम थर	कार्यरत पद र ठेगाना
१	अध्यक्ष	डा. रजनी राजभण्डारी	प्राध्यापक- शिक्षा शास्त्र संकाय, सानोठिमी क्याम्पस
२	सदस्य	श्री भानुभक्त सापकोटा	सहप्राध्यापक- शिक्षा शास्त्र संकाय, महेन्द्ररत्न क्याम्पस ताहाचल
३	सदस्य	श्री पुष्पराज भट्ट	उपप्राध्यापक- शिक्षा शास्त्र केन्द्रीय विभाग, त्रिवि, कीर्तिपुर
४	सदस्य	श्री जयप्रकास श्रीवास्तव	मा.शि. - प्रभात मावि, ललितपुर
५	सदस्य	श्री इश्वरी घिमिरे	मा.शि. - पद्म मावि भक्तपुर
६	सदस्य	श्री रविना महर्जन	मा.शि. - सरस्वती मावि काठमाडौं
७	सदस्य	श्री युवराज अधिकारी	विज्ञान विषय पा.अ. - पाठ्यक्रम विकास केन्द्र सानोठिमी
८	सदस्य सचिव	श्री लवदेव भट्ट	विज्ञान विषयको विषयगत अधिकृत - शैगुपके सानोठिमी

५) अध्ययन-अनुसन्धान विषय समिति

क्र.सं.	पद	नाम थर	कार्यरत पद र ठेगाना
१	अध्यक्ष	डा. प्रकाशमान श्रेष्ठ	प्राध्यापक- शिक्षा शास्त्र संकाय, सानोठिमी क्याम्पस
२	सदस्य	डा. पेशल खनाल	सहप्राध्यापक- शिक्षा शास्त्र केन्द्रीय विभाग, त्रिवि, कीर्तिपुर
३	सदस्य	श्री वेदप्रसाद ढकाल	उपप्राध्यापक- शिक्षा शास्त्र केन्द्रीय विभाग, त्रिवि, कीर्तिपुर
४	सदस्य	डा. प्रमोद भट्ट	उपप्राध्यापक- समाजशास्त्र केन्द्रीय विभाग, त्रिवि, कीर्तिपुर
५	सदस्य	प्रतिनिधि	शिक्षा तथा मानव विकास स्रोत केन्द्र, सानोठिमी
६	सदस्य	डा. बासुप्रसाद सुवेदी	नोबेल कलेज, काठमाडौं
७	सदस्य	एकाइ प्रमुख	विद्यार्थी उपलब्धि परीक्षण एकाइ, शैगुपके
८	सदस्य सचिव	एकाइ प्रमुख	अनुसन्धान तथा विकास एकाइ, शैगुपके